

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická

Diplomová práce
Trestní represe odpůrců frankismu

Sofie Brodová

Plzeň 2021

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra právních dějin

Diplomová práce

Trestní represe odpůrců frankismu

Sofie Brodová

Název studijního programu: právo a právní věda

Název oboru: právo

Vedoucí diplomové práce: JUDr. PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Sofie BRODOVÁ**
Osobní číslo: **R16M0026P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Trestní represe odpůrců frankismu**
Zadávající katedra: **Katedra právních dějin**

Zásady pro vypracování

Ve své diplomové práci bych ráda nejprve představila historické souvislosti vzniku Frankistického Španělska a občanské války v období, kdy se vlády Španělského státu chopil generál Francisco Franco, který byl nejvyšším představitelem Španělska až do roku 1975. Během jeho kruté vlády plné zločinů frankistického režimu došlo k nespočtu utlačování, násilí a poprav vůči občanům Španělského státu. Ve své diplomové práci bych chtěla zkoumat trestní represe právě vůči těm, kteří nevyhovovali nově nastolenému režimu přetrvávajícímu několik desetiletí. Frankistický režim měl různé charakteristiky, mezi které patřily také specifické zákony, které často krutě zasahovaly proti různým skupinám a definovaly různá chování jako jednotlivé trestné činy. V další části bych se tedy chtěla věnovat těmto pramenům práva v tomto období a zaměřila bych se na samotný dopad zákonů (a jejich aplikaci) na všechny, kteří tomuto režimu odporovali. Obsah diplomové práce bych tedy rozdělila na úvod, historické souvislosti, prameny práva frankismu, trestní represe jednotlivců, jako odpůrců frankismu a závěr.

1. Úvod
2. Historické souvislosti – vývoj frankistického Španělska
3. Prameny práva v období frankismu
4. Trestní represe jednotlivců
5. Závěr

Rozsah diplomové práce:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

- UBIETO ARTETA, Antonio. Dějiny Španělska. 3., dopl. vyd. Přeložila Simona BINKOVÁ. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007.
- BACHOUD, Andrée. Franco, neboli, O úspěchu průměrného člověka. Praha: Levné knihy, 2008.
- MORENA TEJADA, Sara, PERÉZ JUAN, José Antonio. Represión y orden público durante la II república, la guerra civil y el franquismo. Navarra: Aranzadi. 2019.
- SÁNCHEZ ARÓSTEGUI Julio, BIESCA GÁLVEZ Sergio. Generaciones y memoria de la represión franquista. Universitat de Valencia, Servei de Publicacions. 2010.
- CASANOVA Julián. Espana partida en dos. CRITICA. 2014

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.**
Fakulta právnická

Datum zadání diplomové práce: **2. března 2020**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2021**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Plzni, březen 2021

.....

Poděkování

Tímto velice děkuji za odborné vedení této práce JUDr. PhDr. Stanislavu Balíkovi, Ph.D. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům, kteří mě během celého studia podporovali.

Sofie Brodová

OBSAH

ÚVOD	1
1. HISTORICKÉ SOUVISLOSTI	3
1.1. Francisco Franco Bahamonde	3
1.2. Vývoj frankistického Španělska	4
1.2.1. Konstituční monarchie	5
1.2.2. Druhá španělská republika	6
1.2.3. Občanská válka	7
2. PRAMENY PRÁVA OBDOBÍ FRANKISMU	10
2.1. Základní zákony (<i>Las Leyes Fundamentales</i>) jako frankistická ústava	10
2.1.1. Zákoník práce (<i>Fuero de Trabajo</i>), 1938	11
2.1.2. Zákon o vytvoření zákonodárného shromáždění (<i>Ley Constitutiva de las Cortes</i>), 1942	12
2.1.3. Listina práv a povinností španělských občanů (<i>Fuero de los españoles</i>), 1945	12
2.1.4. Zákon o národním referendu (<i>Ley de Referéndum Nacional</i>), 1945	13
2.1.5. Zákon o nástupnictví hlavy státu (<i>Ley de Sucesión en la Jefatura del Estado</i>), 1947	14
2.1.6. Zákon o zásadách Národního hnutí (<i>Ley de Principios del Movimiento Nacional</i>), 1958	14
2.1.7. Organický zákon státu (<i>Ley Orgánica del Estado</i>), 1967	15
2.1.8. Zákon o politické reformě (<i>Ley para la Reforma Política</i>), 1977	16
2.2. Represivní legislativa	17
2.2.1. Zákon o veřejném pořádku (<i>Ley de Orden Público</i>), 1933	18
2.2.2. Zákon proti potulce (<i>Ley de Vagos y Maleantes</i>), 1933	18
2.2.3. Zákon o politické odpovědnosti (<i>Ley de Responsabilidades Políticas</i>), 1939	19
2.2.4. Zákon o potlačení zednářství a komunismu (<i>Ley de Represión de la Masonería y del Comunismo</i>), 1940	20
2.2.5. Zákon o bezpečnosti státu (<i>Ley de Seguridad del Estado</i>), 1941	21

2.2.6.	Trestní zákoník (<i>El Código penal</i>), 1944	22
3.	TRESTNÍ REPRESE JEDNOTLIVCŮ	24
3.1.	Frankistická represe.....	24
3.1.1.	Počátky represí na španělském územím	26
3.1.2.	Vykonavatelé mimosoudních represí	27
3.1.3.	Odstranění <i>neduhů země</i> , paralýza terorem a opozice.....	28
3.1.4.	Likvidace antifrankistických partyzánů.....	31
3.1.5.	Právo sdružovací, shromažďovací a svoboda projevu.....	32
3.2.	Frankistická justice a zvláštní soudní tribunály	33
3.2.1.	Národní soud pro politickou odpovědnost (<i>Tribunal Nacional de Responsabilidades Políticas</i>), 1939	34
3.2.2.	Soud pro potlačení zednářství a komunismu (<i>Tribunal Especial para la Represión de la Masonería y el Comunismo</i>), 1940	34
3.2.3.	Soud pro veřejný pořádek (<i>Tribunal de Orden Público</i>), 1963.....	35
3.2.4.	Nejvyšší soud (<i>Tribunal Supremo</i>), 1938.....	36
3.3.	Koncentrační tábory	37
3.3.1.	Dělení koncentračních táborů	39
3.4.	Další represe za Frankovy diktatury.....	40
3.4.1.	Jazyková a kulturní frankistická represe.....	40
3.4.2.	Postavení žen	41
3.4.3.	Tři sta tisíc odcizených dětí	43
3.5.	Šedesátá léta ve znamení postupného oslabení, ale zdaleka ještě neumírající diktatury.....	44
3.6.	Důsledky represí a co bylo po Frankovi?.....	45
	ZÁVĚR.....	50
	CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ.....	52
	SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ	54
	Monografie česká	54
	Monografie cizojazyčná	54

Články	56
Internetové zdroje.....	56
Právní předpisy.....	58

ÚVOD

Ke zvolení tématu mé diplomové práce s názvem *Trestní represe odpůrců frankismu* mě vedly poznatky ze studií během programu Erasmus na Univerzitě v Santiagu de Compostela a na Univerzitě La Coruña v Galicii, jedné z autonomních oblastí Španělska, která byla domovem autoritativního vůdce a jedné z nejvýznamnějších a zároveň nejkontroverznější osobností španělské historie vůbec - Francisca Franca Bahamonde. Tato španělská oblast je s existencí Franka velmi spjata a dosud je znatelné, že jeho *odkaz* není jen historií, ale přetrvává v percepci politického, sociálního a kulturního dění obyvatelů nejen Galicie, ale Španělska, jako celku.

V první části své diplomové práce představuji historické reálie tehdejší politické a sociální situace ve Španělsku, které umožnily Frankův nástup k moci. Zaměřuji se na osobnost Francisca Franka a především na jeho postoj k odpůrcům režimu, který se mimo jiné vyznačoval utlačováním, násilím, vraždami a popravami. Zkoumám trestní represe vůči těm, kteří nevyhovovali nově nastolenému režimu přetrvávajícímu několik desetiletí. Francisco Franco jako nejvyšší představitel Španělska setrval u moci od roku 1939 až do roku 1975.

Ve druhé části se věnuji represivním pramenům práva, jejich charakteristice a dopadu na vývoj tehdejší španělské společnosti. Představuji zde základní zákony, tzv. *Leyes Fundamentales* a další represivní legislativu frankistického režimu.

Konečně v části třetí mé diplomové práce se zaměřuji na trestní represe jednotlivců, tedy těch, kteří stáli proti tomuto autoritářského režimu. V této části také představuji charakteristiku frankistické justice, její zvláštní soudy, problematiku koncentračních táborů a dalších institucí represe Frankovy diktatury.

Během mého bádání pro účely zpracování této diplomové práce jsem měla možnost využít nejen literárních děl českých (především Doc. Dr. Jiřího Chalupy, který se dlouhodobě věnuje španělské literatuře a historii), ale i španělských autorů dostupných v Národní knihovně České republiky. Díky studiu na španělské univerzitě Universidade da Coruña jsem měla možnost též využít zdrojů tamní knihovny nabízející bohatší škálu literatury vztahující se k tématu mé diplomové práce.

Mojí prací bych chtěla navázat na témata přednášená na naší fakultě o právních dějinách evropských zemí a zároveň tak i rozšířit povědomí o historických souvislostech s nimi spojených.

Po mnoho let byl Frankův represivní teror namířený proti vlastnímu obyvatelstvu společenské tabu. Přesto, že ubývá počet osob, které zažily a pamatují tento režim a mohou se podělit o svá svědectví, se fakta o této tmavé stránce španělské historie v posledních letech objevují čím dál tím více. A tak, jak by český národ neměl zapomínat na zvěrstva komunismu páchaná na našem území, na křehkost demokracie, tak i Španělé by neměli přehlížet dopad fašistické diktatury.

Po roce 1989 se otevřela možnost svobodného bádání, která do té doby byla obtížná a riskantní. Učební osnovy školského systému socialistického Československa byl zaplevelen komunistickou ideologií. Tato ideologie pohlížela na protifrankistický odboj pouze z jednoho úhlu pohledu. Glorifikovala pouze ty skupiny odboje, které vyznávaly ideologii marxismu-leninismu.

Diplomatické vztahy mezi Španělskem a Československem, později socialistickým Československem se pohybovaly v sinusoidách. Navázány byly v roce 1919, posléze byly v roce 1939 přerušeny. Během frankismu nebyly diplomatické vztahy udržovány. K formálnímu obnovení došlo až v roce 1977 a k plnohodnotné obrodě až po pádu komunistického režimu v Československu. V roce 1990 se československý prezident Václav Havel vydal na oficiální návštěvu Španělska, a o pět let později Prahu navštívil španělský král Juan Carlos I. a královna Sofie. Na podporu povědomí o španělské kultuře a historii byla v Praze v roce 2005 otevřena tehdejším královským princem Filipem VI. a jeho manželkou Letizií pobočka Cervantesova institutu.¹

Přestože uplynulo od sametové revoluce více než třicet let, historické souvislosti frankistického Španělska zůstávají nadále v České republice nezaslouženě opomíjeným tématem.

Vzhledem k tomu, že Česká republika a Španělsko jsou členy Evropské Unie a obě země sdílí bolestný dopad totalitních režimů trvajících desetiletí, považují za přínosné nahlédnout do těchto historických reálií a právních pramenů.

¹ Velvyslanectví České republiky v Madridu. *Česko-španělské vztahy*. In: mzv.cz.

1. HISTORICKÉ SOUVISLOSTI

1.1. Francisco Franco Bahamonde

Pro účely této diplomové práce je vhodné si nejprve přiblížit osobu Francisca Franca Bahamonde. Jaký byl vlastně člověk, který formoval vývoj autoritářského režimu panujícího po desetiletí v tak velké zemi, jako je Španělsko? Jak se z drobného chlapce narozeného v geograficky izolované a rolnické Galicii stal jeden z nejvýznamnějších absolutistických vůdců 20. století? Pro lepší porozumění charakteru této osoby je přínosné představit si nejprve jeho rodinné zázemí a prostředí ze kterého vzešel.

Francisco Franco Bahamonde pocházel z Galicie, z jedné z autonomních oblastí Španělska severozápadně od nejhlavnějšího centra dění, Madridu. Francisco Franco se narodil v rodině námořního důstojníka 4. prosince 1892 v El Ferrol, v městečku, které disponovalo významnou námořní základnou severozápadního Španělska. Jeho matka Pilar Bahamonde y Pardo de Andradeová byla oddaná katolička odvozující svůj původ od drobné šlechty a jeho otec Nicolás Franco Salgado-Araujo byl zaměstnán v administrativě španělského vojenského námořnictva.² Jeho matka na rozdíl od jeho otce, který je často vyobrazován jako necitlivý a nesnášenlivý „*vštěpovala svým synům touhu postupovat vpřed jediným možným způsobem, vhodným pro příslušníky jejich společenské třídy - studiem. Udělat kariéru totiž znamenalo dosáhnout jistého společenského vzestupu.*“³ Tento přístup matky Francisca Franka byl pravděpodobně jedním ze stavebních kamenů Frankova charakteru a především jedním z jeho nejvýznamnějších povahových rysů, ctižádostivosti. V rodině také panovala tvrdá disciplína a pravidelné tresty.

Franco si již v útlém věku přál jít ve stopách svého otce a ve svých 14 letech vstoupil do armády a zanedlouho na to se stal nadšeným vojákem. Když mu bylo 24 let, stal se kapitánem a o deset let později pak nejmladším generálem ve Španělsku.⁴ Již v počátcích jeho vojenské kariéry vyšší důstojníci u Franka oceňovali jeho schopnost velení a znalosti vojenské strategie a taktiky.

² ELLWOOD, Sheelagh M. *Franco: člověk, voják, diktátor*. Překlad: Marie Pokorná. Vyd. 1. Brno: Books, 1999, str. 15.

³ SUÁREZ FERNÁNDEZ, Luis. *Francisco Franco y su tiempo*. Tomo IV. Madrid: Fundación nacional Francisco Franco, 1984, str. 62.

⁴ SEBAG MONTEFIORE Simon; BEW, John; FRAMPTON, Martyn. *Netvoři: příběhy nejdábelstějších žen a mužů historie*. Vyd. 1. Praha: Fortuna Libri, 2009, str. 225-226.

Podstatným historickým mezníkem v životě tohoto mladého vojáka bylo propuknutí nepokojů mezi Španělskem a Marokem v roce 1911, kde Franco nakonec strávil jako příslušník úzce propojené skupiny důstojníků (*africanistas*) dlouhých patnáct let, která bezpochyby ovlivnila formování jeho profesních, politických a osobních postojů, a také mu zaručila jeho rychlý kariérní vzestup.⁵

V očích stoupců byl Franco osobou obdařenou mimořádnými vlastnostmi, což dokazuje i komentář z roku 1922, který o něm napsal první velitel Španělské cizinecké legie Millán-Astray: „*Franco má všechny schopnosti dobrého vojáka: odvalu, inteligenci, vojenského ducha, nadšení, lásku k profesi, schopnost přinášet oběti a počestný život.*“⁶

1.2. Vývoj frankistického Španělska

Franco viděl sám sebe coby zachránce Španělska. Zachránce, který zem navrátí do prosperity 16. století podle jeho představ. V 16. a 17. století bylo Španělsko jednou z evropských velmocí a během své největší slávy Španělské impérium disponovalo nespočtem území a koloniemi po celém světě.

I když k industrializaci Španělska začalo pozvolna docházet v druhé polovině 18. století, Španělsko svým sousedním zemím přestávalo v tempu vývoje stačit, a to především z důvodu zastaralého feudálního státního systému. Počátkem 19. století Španělsko ztratilo kolonie na obou amerických kontinentech, ekonomická a politická situace se stala v impériu nestabilní. Je proto pochopitelné, že španělští obyvatelé doufali v příchod vladaře a moci, který by napravil situaci v zemi a navrátil Španělsku slávu a prosperitu z předcházejících staletí.

Franco sám věřil ve své výjimečné dějinné poslání a v to, že musí Španělsko za každou cenu ochránit před *rudým* nepřítelem. Franco byl totiž známý svým silným odporem ke komunismu a strachem z bolševické revoluce a svou zemi hodlal před touto ideologií zachránit. Nelze však říci, že sám podobných či stejných mocenských nástrojů k nastolení a udržení své vlády nepoužíval.

„*Frankismus i komunismus používali podobných nástrojů a metod při obraně vlasti, a to nejen pokud šlo o politické odpůrce, ale kupříkladu také v oblasti společenské osvěty a kulturního života.*“⁷

⁵ ELLWOOD 1999, op. cit., str. 25.

⁶ FRANCO BAHAMONDE, Francisco. *Marruecos: Diario de una bandera*. Sevilla: Editorial Católica Española 1939, prolog.

⁷ ELLWOOD 1999, op. cit., str. 255.

Docházelo k boji mezi dvěma totalitními režimy zároveň, kdy byly vůči společnosti použity podobné nástroje k těžkému potlačení práv a svobod, zásad právního státu, užití cenzury, propagandy, represe opozice a absence dělby moci za účelem docílení nedemokratického uspořádání společenských poměrů.

Přestože během doby jeho vládnutí se u Franka daly pozorovat určité sympatie k nejvýznamnějším představitelům nacismu a fašismu, tedy k Hitlerovi a Mussolinimu (ke kterým je také v mnoha dílech nezřídka přirovnáván), Franco se nikdy nestal klasickým fašistickým vůdcem německého či italského typu. Dokonce se velice názorově rozcházel s Josém Antoniem Primo de Riverou, zakladatelem opravdově fašistické strany Falanga. Franco na rozdíl od německého vůdce a italského duceho nalézal vzory v představitelích katolického myšlení 15. století⁸, což ostatně dokládají i jeho poslední slova v jeho závěti: „*Chtěl jsem žít a umřít jako katolík... má vůle vždy byla zůstat věrným synem církve.*“⁹

Z vědeckých prací věnujících se vládě Franka vyplývá, že mezi historiky nepanuje jednotný názor na to, zda je jeho režim považován za čistě fašistický. Kromě mučení, věznění a popravy dělníků a liberálů šlo především o kompletní přeměnu společnosti a negaci všeho republikánského. Takto nastolený režim lze spíše považovat za pravicově autoritářský, založený na osobnosti konkrétního vůdce, v tomto případě tedy tzv. *caudilla*¹⁰, jak byl Franco často nazýván.¹¹ „*Odpovídám jedině Bohu a dějinám*“ - generál Franco.¹²

I když se během jeho dlouhého diktátorského působení prvky fašismu objevovaly, je sporné považovat jeho způsob vlády za čistě fašistický. Z Frankovy strany šlo spíše o mocenskou taktiku, když se oportunisticky přiklonil k fašistickému Německu.¹³

1.2.1. Konstituční monarchie

Ve dvacátých letech dvacátého století se vládní situace ve Španělsku zhoršovala a Španělsko potřebovalo radikální nápravu archaické vlády. V té době byla země

⁸ CHALUPA Jiří: *Jak umírá diktatura: pád Frankova režimu ve Španělsku*. Olomouc: Votobia, 1997, str. 22-23.

⁹ CHALUPA 1997, op. cit., str. 25.

¹⁰ *Caudillo*: Španělský vůdce či lídr, původně z latinského slova *capitellus* nebo *caput*, tedy hlava.

¹¹ CHALUPA 2002, op. cit., str. 105-106.

¹² SEBAG MONTEFIORE, BEW, FRAMPTON, 2009, op. cit., str. 225.

¹³ BALÍK, Stanislav; KUBÁT, Michal. *Teorie a praxe nedemokratických režimů. 2., přeprac. vyd.* Praha: Dokořán, 2012, str. 141.

konstituční monarchií, kdy zákonodárná moc přicházela z parlamentu společně s výkonnou mocí krále. Tehdy se vyskytovaly tři hlavní politické proudy – konzervativci, republikáni a anarchisté, přičemž nepochybně všechny tři skupiny prahly po změně stejně tak, jako po získání moci. Vše vyústilo ve stávky, nepokoje a chaos v zemi.

Nestabilní a nejistá situace umožnila Miguel Primo de Rivera y Orbaneja¹⁴ stát se v roce 1923 vojenským diktátorem, který velice záhy svým působením připravil půdu pro občanskou válku a pro tvrdou vládu Francisca Franka sužující Španělsko po dobu téměř čtyřiceti let. Španělsko si tak bohužel na diktátorské postupy přivyklo dříve, než během režimu caudilla. Pod taktovkou Miguela Prima de Rivery y Orbaneji byl rozpuštěn parlament, zrušena ústava, zakázáno působení politických stran a proti anarchistům a separatistům byly zavedeny tvrdé represe. Španělská široká veřejnost tuto změnu vůdčí osobnosti země nejprve uvítala, neboť se domnívala, že těžko by situace v zemi mohla být horší, než za dosavadní nekompetentní vlády. Opak byl pravdou. Zásluhou nespočtu nepovedených reforem Miguela Prima de Rivery y Orbaneji Španělsko vstupovalo do jednoho z nejnestabilnějších období své historie.

1.2.2. Druhá španělská republika

Španělsko bylo 14. dubna roku 1931 prohlášeno za republiku. Z výsledků voleb vyplývalo, že občané si již nepřejí pokračování monarchie, neboť republikáni získali moc ve většině hlavních měst provincií. Republikáni zvítězili s takovou převahou, že se nepopulární panovník Alfons XIII. odebral bez dalšího do exilu.¹⁵

Během tohoto demokratického procesu byla schválena jedna z pokrokovějších ústav té doby, Ústava Španělské republiky (*Constitución de la República Española*¹⁶) a v zemi proběhlo mnoho nadějných reforem (např. radikální agrární reforma, která měla skoncovat s extrémní bídou a zaostalostí španělského venkova). Dále tato nová španělská republika uznávala práva žen a kolektivní práva menšin. Došlo k odluce církve od státu, k čemuž došlo poprvé ve španělské historii.¹⁷

¹⁵ ELLWOOD 1999, op. cit., str. 53.

¹⁶ Ústavní zákon č. 344/1931 BOE, *Constitución de la República Española*.

¹⁷ ELLWOOD 1999, op. cit., str. 61.

Na první pohled by se mohlo zdát, že v nově rozkvétající demokratické republice vše bezproblémově fungovalo, ale nestabilita, sociální a politické nepokoje byly běžnou záležitostí. Docházelo k ostřejší polarizaci politické scény a republikánská levice se čím dál více rozcházela s pravicovými konzervativci. Namísto parlamentních jednání docházelo k vyřizování záležitostí násilím v ulicích. Jedním z impulzů nastávající krvavé občanské války byla vražda populárního politika a přední postavy krajní pravice, José Calva Sotely.¹⁸ Po vojenském povstání (*pronunciamento*) v červenci roku 1936 započal proces zhroucení druhé Španělské republiky, který vyvrcholil v dubnu roku 1939 jejím zánikem.

1.2.3. Občanská válka

Španělská občanská válka trávající od července roku 1936 do dubna roku 1939 předznamenala hrůzy 20. století, hlavně druhé světové války, kdy docházelo k masové likvidaci ras, společenských skupin a národů. Nepředstavovala jen konflikt v rovině vojenské, ale šlo také o válku náboženskou a ideovou. Historici hovoří o „*zpochybnění tradičního výkladu války jako boje mezi dvěma dokonale polarizovanými tábory*“.¹⁹ Na jedné válčící straně stáli zejména republikáni, interbrigadisté z různých zemí a anarchisté. Na straně druhé falangisté, příznivci tradiční španělské aristokracie s mezinárodní podporou fašistických států (Německem, Itálií a Portugalskem).²⁰

Pro republikány a jejich příznivce to byl boj za demokracii, proti fašismu. Na proti tomu pro falangisty byla tato krvavá válka snahou o vymýcení zbytků demokracie, kdy v úvahu přicházelo pouze vítězství. Občanská válka znamenala pro oba tábory statisíce obětí mezi vojáky a civilním obyvatelstvem, o materiálních škodách nemluvě. Žádná z bojujících stran se neštítala žádného násilí, běžně docházelo k mučení a vraždám, a to i žen a dětí. O počtech obětí tohoto krvavého konfliktu nepanuje v literatuře shoda. Různí autoři se zmiňují o půl milionu až milionu mrtvých. Nicméně těžko by se našlo historické literární dílo věnující se problematice španělské občanské války, které by tvrdilo, že za ztráty jsou

¹⁸ CHALUPA 1997, op. cit., str. 13.

¹⁹ CHALUPA 2002, op. cit., str. 66.

²⁰ CHALUPA, Jirí. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny států, str. 487.

odpovědni spíše republikáni. Republikáni užívali vojenského boje více méně jako válku obrannou.²¹

Rozdíl mezi tábory je možné také pozorovat ve způsobech disponování s mocí. U republikánů na rozdíl od povstalců platily až do konce konfliktu demokratické normy. Zfanatizovaní povstalci naopak vkládali moc do rukou vojáků a ihned ve svém ovládaném teritoriu vyhlášovali stanné právo. V červenci roku 1936 došlo k vytvoření Výboru národní obrany²², jako politického orgánu povstalců. Tímto výborem v říjnu roku 1936 byl Franco jmenován generálem povstaleckých armád a hlavou státu.²³

V průběhu této války Franco usiloval jednak o zvrácení výsledků voleb z roku 1936, dále o likvidaci marxismu, a především o upevnění své pozice uvnitř povstaleckého tábora.²⁴

V lednu roku 1938 byla jmenována vláda, jejímž úkolem bylo připravit půdu pro očekávaný poválečný přechod republiky k frankistickému státu. Válka byla tedy jakousi přípravou na pozdější novou státní strukturu. „*Byla mostem mezi demokracií a diktaturou; cestou, po níž kráčel Franco v týlu svých armád, aby dosáhl absolutní moci.*“²⁵ O rok později již nemohly republikánské síly dále vzdorovat a 1. dubna Franco vyhlásil jednostranně konec války. Ve svém prohlášení uvedl, že rudá armáda byla zajata a odzbrojena, a že nacionalistická vojska dosáhla konečného vítězství.²⁶

Zajímavostí je, že v této válce bojoval i George Orwell, který o svých zkušenostech píše v díle *Hold Katalánsku a Ohlédnutí za Španělskou válkou* a Ernest Hemingway, autor románu ze španělské občanské války - *Komu zvoní hrana*.

Stopy tohoto nebývale krutého konfliktu byly viditelné i mnoha desetiletí po jeho skončení a frankistický režim využíval válku ve svůj prospěch ke své propagandě k vytrvalému boji s „*démony demokracie a liberalismu*“.²⁷ Však i samotnou církev Franco využíval k legitimizaci svého režimu, především od roku 1945 po porážce nacistického Německa. Objevil se termín *nacionalcatolicismo*, označen také jako *návrat farářů*. Vedle armády to byla teď především církev, která

²¹ ELLWOOD 1999, op. cit., str. 93.

²² Ibid.

²³ CHALUPA 2017, op. cit., str. 494.

²⁴ ELLWOOD 1999, op. cit., str. 100.

²⁵ ELLWOOD 1999, op. cit., str. 118-119.

²⁶ ELLWOOD 1999, op. cit., str. 119-120.

²⁷ CHALUPA 2002, op. cit., str. 66.

představovala hlavní oporu režimu a získala zpět své významné postavení, které již po staletí postrádala. Církevní vliv byl obrovský, což dokazuje také fakt, že církvi bylo svěřeno vzdělávání a velká většina středních škol spadala právě pod správu a kontrolu církve.²⁸ Ke správně fungující diktatuře podpora církve přesto nepostačila, a tak bylo nutné zajistit režimu větší společenskou podporu. Postupně se podpora režimu vytvořila jak ze strany vítězného tábora, tedy např. velkostatkářů, církevních hodnostářů, bankéřů, továrníků, střední městské třídy i vlastníků půdy, kteří se nikdy příliš s ideou republiky neztotožnili, tak i ze strany poražených, kteří se časem režimu ze strachu přizpůsobili.²⁹

²⁸ CHALUPA 2017, op. cit., str. 522-523.

²⁹ CHALUPA 2017, op. cit., str. 554.

2. PRAMENY PRÁVA OBDOBÍ FRANKISMU

Frankismem rozumíme období autoritativního režimu Franciska Franka sestávající z vojenského stylu řízení vlády a struktur státní správy trávající od roku 1939 až do Frankovy smrti v roce 1975.³⁰ Zákony během diktatury Franka byly nástrojem kontroly společnosti, hospodářství a kultury, a všechny prvky tohoto právního systému tak sloužily k udržení politické moci frankistického režimu.

V období let 1939-1978, tedy až do schválení španělské demokratické ústavy, zákony posloužily co by *přenašeči* kultury, která byla reakční, katolická, autoritářská a především nedemokratická.³¹ Tato kultura pronikla do širší praxe, právních zvyků a výkladu všech zákonů, a zároveň podmínila chování osob právo vykonávajících. Proto je nutné k frankistickým pramenům práva přistupovat nejen z normativní perspektivy, ale také z kulturního hlediska.

Jednotou Španělska byla ospravedlňována zákonná potlačení všech jazykových, politických a náboženských projevů neidentifikujících se s nacionálním bigotním katolicismem Španělska. Homogenizace národa byla formulována prostřednictvím právních norem, jako například Zákon o politické odpovědnosti (*Ley de Responsabilidades Políticas*) a Zákon pro potlačení zednářství a komunismu (*Ley de Represión de la Masonería y Comunismo*)³², které uvádím ve své práci později.

2.1. Základní zákony (*Las Leyes Fundamentales*) jako frankistická ústava

Na otázku, zdali se frankismus řídil typickou ústavou určující regulaci pravomocí státu a zaručující základní lidská práva a svobody, je komplikovaná odpověď. Musíme jasně určit, že ústavou jako takovou se tato diktatura neřídila. Čím však disponovala, byly Základní zákony (*Las Leyes Fundamentales*) představující sbírku sedmi zákonů a upravující rozdělení mocí ve státu během Frankova režimu. Nešlo tedy o ústavu v pravém slova smyslu, ale spíše o dohodnutou listinu, tedy *Carta acordada*. Vhodnější by bylo spíše v tomto případě užití pojmů *nařízení* či *dekrety* které nebyly vypracovány či schváleny demokratickými zástupci. Mezi zákony,

³⁰ BALÍK 2012, op. cit., str. 140.

³¹ CAPELLÀ, Margalida; GINARD, David. *Represión política, justicia y reparación. La memoria histórica en perspectiva jurídica (1939-2008)*. Palma: Documenta Balear, 2009, str. 129.

³² CAPELLÀ; GINARD 2009, op. cit., str. 135.

o které se Frankův režim opíral řadíme: Zákoník práce (*Fuero de Trabajo*, 1938), Zákon o zákonodárném shromáždění (*Ley Constitutiva de las Cortes*, 1942), Listina práv a povinností španělských občanů (*Fuero de los españoles*, 1945), Zákon o národním referendu (*Ley de Referéndum Nacional*, 1945), Zákon o nástupnictví hlavy státu (*Ley de Sucesión del Jefe de Estado*, 1947), Zákon o národním referendu (*Ley de Principios del Movimiento Nacional*, 1958), Organický zákon státu (*Ley Orgánica del Estado*, 1967) a Zákon o politické reformě (*Ley para la Reforma Política*, 1977).

Samotní historici se tedy shodují, že o *ústavě* jako takové, nelze především v prvních letech Frankovi diktatury vůbec hovořit. Upřednostňují naopak výraz *doktrína*. Někteří se pak přiklání k archaickému termínu *ley fundamental* (tedy základní zákon), blízký katolickému tradicionalismu, který byl zároveň jedním z doktrinálních zdrojů této diktatury.³³ Nutno podotknout, že tyto zákony měly vedle normativní funkce i funkci propagandistickou.

2.1.1. Zákoník práce (*Fuero de Trabajo*), 1938

Fuero de Trabajo byl jakýmsi zákoníkem práce, obecně regulující pracovní a ekonomický život, mimo jiné také upravující pracovní podmínky, jako minimální mzdu a denní pracovní dobu.³⁴ Od počátku občanské války si vedoucí představitelé frankistického Španělska uvědomovali potřebu reagovat na sociální problémy, a proto tento právní předpis měl regulovat pracovní a ekonomické vztahy z nové perspektivy. Tento zákoník práce tak prohlásil práci za povinnost uloženou občanovi Bohem a započal tak pracovní politiku, která našla z počátku své existence hlavní zdroj inspirace ve fašistické národně-sociální doktríně a v komunitní ideji společnosti. Giménez Martínez³⁵ uvádí, že tento výsledný dokument byl krokem vpřed k fašizaci režimu, především svým souladem se základními principy a myšlenkami vyjádřenými v portugalském zákoně *Estatuto del Trabajo Nacional* z roku 1933, německém *Gesetz zur Ordnung den nationalen Arbeit* z roku 1934 a především italské *Carta del Lavoro* pocházející z roku 1927.

³³ GIMÉNEZ MARTÍNEZ, Miguel Ángel. *El Estado franquista. Fundamentos ideológicos, bases legales y sistema institucional*. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 2014, str. 147.

³⁴ Zákon č. 505/1938 BOE, *Fuero del Trabajo*.

³⁵ GIMÉNEZ MARTÍNEZ 2014, op. cit., str. 150-154.

2.1.2. Zákon o vytvoření zákonodárného shromáždění (*Ley Constitutiva de las Cortes*), 1942

Tímto zákonem bylo vytvořeno jednokomorové zákonodárné shromáždění³⁶ volené v nepřímých volbách bez legislativní iniciativy. Vzhledem ke své limitované účasti na legislativním procesu toto shromáždění zákony jen připravovalo a vypracovávalo, přičemž k jejich schvalování byl oprávněn jen Franco. Shromáždění bylo tvořeno členy hlavních státních orgánů (ministry, členy národní rady, předsedy Nejvyššího soudu), dále zástupci odborů, městských zastupitelů, rektorů vysokých škol, vojenských zástupců a církevních hodnostářů. Takto pestrá a široká škála jedinců zastupující nejrůznější společenské sektory a zájmy umožňovala zároveň podporu kontinuity frankistického režimu. Vzhledem k těmto veřejným představitelům se toto shromáždění mělo dle legislativy stát nejvyšším orgánem široké účasti španělského lidu. Tato účast byla však značně omezena, neboť hlava státu nad ním vykonávala přímo i nepřímo kontrolu. Ačkoliv tento zákon ustanovil shromáždění, které byla vládě loajální, zároveň také nastínil nový krok na cestě k institucionalismu režimu, jako možnosti zastřít metody absolutní a osobní diktatury.³⁷

2.1.3. Listina práv a povinností španělských občanů (*Fuero de los españoles*), 1945

*Fuero de los españoles*³⁸ z roku 1945 upravoval práva a povinnosti španělských občanů. Lze konstatovat, že se jednalo o právní normu zdánlivě připomínající listinu základních práv a svobod, která však vyžadovala podmíněnou garanci. Článek 12 této normy obsahoval následující: „*Všichni Španělé mohou svobodně vyjadřovat své názory, pokud tím nebudou zpochybňovat základní principy státu.*“³⁹ Zda-li šlo o názory konformní se základními principy státu určovaly vojenské soudy a Soud pro veřejný pořádek (*Tribunal de Orden Público*).⁴⁰

Mezi práva, která tato listina zakotvovala patřily kupříkladu: rovnost před zákonem, ochrana cti, ochrana domovní svobody, právo na vzdělání, právo na práci a právo na přístup k veřejným funkcím. Zároveň již v prvním článku zakládala

³⁶ Zákon č. 200/1942 BOE, *Ley de creación de las Cortes Españolas*.

³⁷ GIMÉNEZ MARTÍNEZ 2014, op. cit., str. 156-157.

³⁸ Zákon č. 199/1945 BOE, *Fuero de los españoles*.

³⁹ CHALUPA 2002, op. cit., str. 107.

⁴⁰ Ibid.

španělským občanům povinnost vykonávat věrnou službu vlasti, být loajální hlavě státu, podřídit se zákonům a sloužit národu se zbraněmi, pokud by došlo k jejich povolání.⁴¹

U tohoto právního předpisu a u Zákoníku práce si můžeme v původním názvu povšimnout použití namísto slova *ley* (zákon), historického právního výrazu *fuero*. Výraz *fuero* se snaží přímo navázat na právní předpisy středověkého Španělska, které bylo založeno především na zvykovém právu pocházejícím vždy z nějaké udělené autority - ať už to byl panovník, či feudál, který toto právo sám vytvořil. Zde můžeme pozorovat Frankovu promyšlenou volbu výrazů, kterými již od počátku svého režimu působil na španělskou společnost a především na své oponenty.

2.1.4. Zákon o národním referendu (*Ley de Referéndum Nacional*), 1945

Dalším z fundamentálních zákonů frankismu byl Zákon o národním referendu z roku 1945. Tento zákon umožňoval hlavě státu předkládat návrhy zákonů ke schválení v referendu, pokud si to žádala jejich podstata, či veřejný zájem.⁴²

Zákon byl jakýmsi nástrojem ke zdokonalení *kosmetického konstitucionalismu* navrženého Frankovým režimem k pokusu očistit jeho obraz před španělským národem. Zároveň byl tento zákon založen na autoritářském pojetí práva dalekého od demokratických principů. Byl velmi krátký, obsahující jen tři články. Iniciativa svolání referenda byla přisouzena pouze hlavě státu. Právo účastnit se referenda měli všichni muži a ženy starší 21 let. O dva roky později, v roce 1947 byla upravena metoda postupu tohoto lidového hlasování, která přispěla ke zkreslování výsledku referenda. Byla totiž stanovena povinnost hlasovat a sankce byly uvaleny na ty, kteří se hlasování neúčastnili. Výsledky, bez ohledu na jejich věrohodnost, byly považovány za výraz náklonnosti lidu k Frankovi a zároveň sloužily úřadům k legitimizaci a institucionalizaci diktatury.⁴³

⁴¹ Zákon č. 199/1945 BOE, *Fuero de los españoles*.

⁴² Zákon č. 297/1945 BOE, *Ley de Referéndum Nacional*.

⁴³ GIMÉNEZ MARTÍNEZ 2014, op. cit., str. 163.

2.1.5. Zákon o nástupnictví hlavy státu (*Ley de Sucesión en la Jefatura del Estado*), 1947

Ve druhé polovině 40. let, v období mezinárodní izolace Španělska, měl režim jako jednu ze strategií legitimizaci zdůrazňováním monarchistické identity. V prvním článku zákona o nástupnictví hlavy státu z roku 1947 bylo Španělsko prohlašováno za katolický a sociální stát, který se dle své tradice považuje za království. Generál Francisco Franco Bahamonde byl tímto doživotně jmenován hlavou státu s vyhrazenou možností jmenovat si svého nástupce.⁴⁴ Španělsko bylo prohlášeno za království, i když žádného monarchu nemělo. Franco již v tuto dobu cítil potřebu zabývat se myšlenkou svého nástupnictví, která by garantovala ustanovení právně relevantních a vynutitelných pravidel a přežití režimu spjatého s jeho osobou i po jeho smrti.

Franco tvrdil, že nejschůdnějším řešením nástupnictví diktatury není konstituční, ale autoritářská monarchie kombinující tradiční legitimitu s novými ideologickými charakteristikami jeho Národního hnutí (*Movimiento Nacional*). Tímto zákonem byla diktatura o krok blíž k cíli konsolidačního procesu a zároveň obnovila svojí teoretickou legitimitu. V důsledku účinnosti Zákona o nástupnictví hlavy státu byl Franco uznán za svrchovanou autoritu státu, obdařenou pravomocí k vytváření nových institucí bez jakýchkoliv časových omezení.⁴⁵

I když to široké veřejnosti nebylo po léta oficiálně přiznáno, s přibývajícím věkem se diktátorův zdravotní stav zhoršoval v důsledku Parkinsonovy choroby, což pravděpodobně podpořilo jeho potřebu zajistit stabilitu režimu i v době po frankistické.⁴⁶

2.1.6. Zákon o zásadách Národního hnutí (*Ley de Principios del Movimiento Nacional*), 1958

Zákon o zásadách Národního hnutí z roku 1958 založil hlavní principy frankistického právního řádu, na nichž byl režim postaven. Tyto principy se týkají ideálů vlasti, rodiny a v neposlední řadě také náboženství. Tento zákon byl obecný a deklaroval, že služba jednotě, velikosti a svobodě národa je posvátnou povinností

⁴⁴ Zákon č. 160/1947 BOE, *Ley de Sucesión en la Jefatura del Estado*.

⁴⁵ GIMENÉZ MARTÍNEZ 2014, op. cit., str. 164-165.

⁴⁶ ELLWOOD 1999, op. cit., str. 203.

a kolektivním úkolem všech Španělů a také, že Španělsko usiluje o nastolení spravedlnosti a míru mezi národy.⁴⁷

Tento zákon nalezl inspiraci v některých předchozích, již zmíněných španělských zákonech. V návaznosti na Zákoník práce respektuje Zákon o zásadách Národního hnutí koncept podnikání a zajištění důstojných pracovních podmínek. Z Listiny práv a povinností španělských občanů si převzal pojetí člověka jako „*nositele věčných hodnot*“, zásadu rovnosti před zákonem, volný přístup k veřejným funkcím, právo na spravedlivé ohodnocení a přístup k pracovním příležitostem. V neposlední řadě také právo na vzdělání, podporu a sociální zabezpečení. Konečně nelze opomenout předešle zmiňovaný Zákon o nástupnictví hlavy státu, jako další inspiraci pro tento zákon, díky kterému prohlašuje Španělsko monarchií s prvky katolického a sociálního státu.⁴⁸

2.1.7. Organický zákon státu (*Ley Orgánica del Estado*), 1967

Jedním z nejvýznamnějších zákonů frankistického období byl Organický zákon státu přijatý v roce 1967⁴⁹. Tak, jako se španělská společnost během několika desetiletí za Frankova režimu proměňovala, Organický zákon státu představoval reakci na aktuální stav za účelem adaptace státního aparátu na měnící se situaci. Ve většině tyto fundamentální zákony působily citově zabarveně ve prospěch španělských občanů. Režim však užíval těchto zákonů čistě politicky a především k ochraně pozice Franka.

Organický zákon státu ve svých jednotlivých člancích upravoval národní suverenitu, ideály státu, odděloval postavení hlavy státu (*Jefe del Estado*) od předsedy vlády, upravoval vztahy mezi zákonodárnou a výkonnou mocí, nezávislost justice, postavení ozbrojených sil a zaručoval místní samosprávu. Dále upravoval shromažďovací právo, náboženskou svobodu a možnost vytvoření politických stran.⁵⁰

Před konáním referenda k přijetí tohoto zákona byla Ministerstvem informací a cestovního ruchu zřízena velmi horlivá kampaň řídicí se heslem: „*Franco, ano*“. Opozice na to reagovala naopak slogany: „*Nevolit znamená přispět k boji za demokracii*“, nebo „*Referendum, ne; demokracie, ano*.“ Přijetí

⁴⁷ Zákon č. 119/1958 BOE, *Ley de Principios del Movimiento Nacional*.

⁴⁸ GIMÉNEZ MARTÍNEZ 2014, op. cit., str. 170-171.

⁴⁹ Zákon č. 1/1967 BOE, 1967, *Ley Orgánica del Estado*.

⁵⁰ Ibid.

předmětného zákona bylo výsledkem směsi propagandy, nátlaku a strachu, a zároveň jej diktatura chápala jako posílení její legitimacy.⁵¹ V tomto případě byl proces přijetí tohoto zákona typickým příkladem situace, kdy autoritářský režim využil referenda k upevnění svých pozic.

2.1.8. Zákon o politické reformě (*Ley para la Reforma Política*), 1977

Tento zákon o politické reformě⁵² z roku 1977 doprovázel postupnou přeměnu Španělska z frankistického státu na stát demokratický. Jak uvádí Contreras Casado a Cebrián Zazurca⁵³, tento zákon byl klíčovým politickým prvkem na počátku španělské demokratické transformace a také právním nástrojem, který umožňoval institucionální demontáž Frankova režimu.

Na začátku roku 1976, pár měsíců po smrti diktátora Franka byl frankistický režim vyčerpaný a nacházející se bez jakékoliv jiné legitimacy, než jakou vykazoval po dobu téměř čtyřiceti let. Na druhou stranu, režim si stále udržoval věrný administrativní a represivní aparát a nadále vykonával kontrolu nad hromadnými sdělovacími prostředky. I když opozice skládající se z pestré palety politických sil od revolučního marxismu po monarchisty disponovala širší *lidovou* legitimitou, stále ještě neměla dostatečné prostředky a sílu k tomu, aby mohla docílit svržení a nahrazení režimu.⁵⁴

Zákon o politické reformě byl velmi stručný, obsahoval jen pět článků, tři přechodná ustanovení a ustanovení závěrečné. Ve svém obsahu představil řadu nových principů liberální a demokratické povahy. Jeho pokrokovost bylo možné pozorovat již v prvním článku, který zakotvil zásadu suverenity lidu, stanovil nedotknutelnost základních práv osob a vázanost státu zákony. V článcích následujících byly nově upraveny principy rozdělení pravomocí a stanoveno právo občanů na účast ve všeobecných, přímých a tajných volbách do Kongresu poslanců Španělska⁵⁵ (*Congreso de los Diputados*). Tento zákon také upravil systém složení tohoto Kongresu na dvoukomorový, skládající se z poslanců a senátorů.

⁵¹ GIMÉNEZ MARTÍNEZ 2014, op. cit., str. 174-175.

⁵² Zákon č. 1/1977 BOE, *Ley para la reforma política*.

⁵³ CONTRERAS CASADO, Manuel; CEBRIÁN ZAZURCA Enrique. La ley para la reforma política: Memoria y legitimidad en los inicios de la transición Española a la democracia. *Revista de Estudios Políticos*. Madrid. 2015, č. 168, str. 77.

⁵⁴ CONTRERAS CASADO, CEBRIÁN ZAZURCA 2015, op. cit., str. 79.

⁵⁵ *Kongres poslanců Španělska*: Dolní komora španělského parlamentu.

Vedle těchto nových institucí dále existovaly i některé instituce z frankistické minulosti. Pozici hlavy státu (*Jefe del Estado*) nyní zastával král, který z původních pravomocí vyplývajících z Organického zákona státu, kupříkladu jmenoval předsedu vlády, nově mohl jmenovat senátory a předložit k referendu záležitosti národního zájmu.⁵⁶

2.2. Represivní legislativa

V období mezi lety 1936 a 1945 se represivní legislativa vydává na dvě pomyslné cesty: na jedné straně jde o normy přímo represivní povahy trestající ty, kteří zůstali věrni ideálům republiky a na druhé straně jde o přizpůsobení původní republikánské legislativy zásadám nového státu, a to formou omezení a potlačování práv a svobod a začleněním frankistických ideologických hodnot do právního řádu. Vedle tohoto nového obsahu právního systému se prostředkem politických represí stalo také používání zvláštní jurisdikce.⁵⁷ Institucemi zabývajících se politickou odpovědností a potlačováním zednářství a komunismu byly Národní soud pro politickou odpovědnost (*Tribunal Nacional de Responsabilidades Políticas*) a Zvláštní soud pro potlačení zednářství a komunismu (*Tribunal Especial para la Represión de la Masonería y el Comunismo*).

Jurisdikcí, o kterou se represe opíraly byly: Zákon o veřejném pořádku (*La ley de Orden Público, 1932*), Zákon proti potulce (*La ley de Vagos y Maleantes, 1933*), Zákon o politické odpovědnosti (*Ley de Responsabilidades Políticas, 1939*), Zákon o potlačení zednářství a komunismu (*Ley de Represión de la Masonería y del Comunismo, 1940*), Zákon o bezpečnosti státu (*Ley de Seguridad del Estado, 1941*) a Trestní zákoník (*El Código penal, 1944*). Tyto zákony se staly tak nedílnou součástí totalitního státu představující potrestání činů proti státní bezpečnosti, dále obecným záměrem těchto právních pramenů bylo opět posílení kontroly nad společností, mimo jiné tedy i nad ekonomickými vztahy.

⁵⁶ Zákon č. 1/1977 BOE, *Ley para la reforma política*.

⁵⁷ BERDUGO GÓMEZ DE LA TORRE, Ignacio. Derecho represivo en España durante los periodos de la guerra y posguerra (1936-1945). Universidad de Salamanca, 1981, *Revista de la Facultad de Derecho de la Universidad Complutense de Madrid*. 1980, č. 3, str. 98.

2.2.1. Zákon o veřejném pořádku (*Ley de Orden Público*), 1933

Potřebu vytvoření nového Zákona o veřejném pořádku si vynutily kolem roku 1932 vznikající sociální boje a postoje reakcionářských sil proti republice. Vláda v té době věděla, že si potřebuje do budoucna zajistit účinný nástroj k řešení konfliktních situací vymezením konceptu veřejného pořádku. Tento zákon upravuje pojem veřejného pořádku a typizuje jednání v rozporu s veřejným pořádkem. Nejvíce tento zákon zasahoval do svobody projevu, jak ústního, tak písemného. Finanční sankce za porušení veřejného pořádku byly odstupňovány dle toho, zdali byl trestný čin spáchán během stavu ohrožení či stavu nouze.⁵⁸

Článek 34 a násl. zmíněného zákona⁵⁹ upravovaly stav nouze, který umožňoval částečné nebo úplné pozastavení práva svobodně vyjadřovat své myšlenky a názory za použití jakýchkoliv prostředků bez předchozí cenzury, zaručeného v článku 34 Ústavy Španělské republiky z roku 1931.⁶⁰ Článek 48 a násl. pozastavily další ústavní záruky a vložily některé pravomoci do působnosti vojenských orgánů. Následující právní úpravou regulující veřejný pořádek byl v roce 1963 Zákon o zřízení soudu pro veřejný pořádek (*Ley sobre creación del Juzgado y Tribunal de Orden Público*), ustanovující Soud pro veřejný pořádek, který stíhal jakoukoliv politickou či odborovou činnost v rozporu s diktaturou.

2.2.2. Zákon proti potulce (*Ley de Vagos y Maleantes*), 1933

Zákon proti potulce upravoval zacházení s tuláky, povaleči, vandráky a jinými osobami, které byly režimu a společnosti nepohodlné. Tento zákon představoval spíše jakousi prevencí páchaní trestných činů, neboť neklasifikoval konkrétní trestné činy, ale spíše byl použit k potrestání jednotlivců za jejich vzhled a chování.⁶¹ Jinými slovy, umožňoval trestat jednání bez jakéhokoliv provinění.

Aplikace Zákona proti potulce šla často ruku v ruce s dalším zvláštními preventivními opatřeními určující trestnou sociální nebezpečnost těch, kteří ještě ani trestný čin nespáchali, ale byla zde důvodná obava, že se tak stane. Již ve třicátých letech lze pozorovat zostření společenské situace a navýšení použití

⁵⁸ GOMEZ-REINO Y CARNOTA, Enrique. La libertad de expresión en la II República. *Revista de Derecho Político*. Departamento de Derecho Administrativo, Universidad Nacional de Educación a Distancia. 1981, č. 12, str. 174.

⁵⁹ Zákon č. 211/1933 BOE, *Ley de orden público*.

⁶⁰ Ústavní zákon č. 344/1931 BOE, *Constitución de la República Española*.

⁶¹ Zákon č. 217/1933 BOE, *Ley de Vagos y Maleantes*.

represivních nástrojů ze strany státu, neboť jak zmiňuje Cobo del Rosal⁶², tento zákon nabízel mnohem méně právních záruk a byl mnohem represivnější, než systém bezpečnostních opatření obsažených ve zrušeném Trestním zákoníku z roku 1928.

Zákon proti potulce byl také jedním ze zákonů z třicátých let, který nebyl zrušen Frankovým režimem. V roce 1954 došlo ke změně jeho názvu na *Ley de peligrosidad y rehabilitación social* (volně přeloženo jako zákon o sociální nebezpečnosti a sociálního začlenění) a nově do něj byly zahrnuty kategorie homosexuálů a násilníků.

K odsuzování homosexuality však docházelo již před rokem 1954. Dle názoru Nejvyššího soudu homosexualita odporovala španělským tradičním zvykům a byla nepřírozenou vadou způsobující absolutní sociální odmítnutí.⁶³ V 50. letech se odsuzování proměnilo v systematickou perzekuci. Zákon upravoval homosexualitu jako nebezpečí a ohrožení kolektivní sexuální morálky, které bylo třeba napravit a vyléčit.⁶⁴ Režimu nepohodlnou skupinou se tedy vedle tuláků, povalečů a vandráků stali také homosexuálové. Na dodržování této reformy a „*nepoškozování dobré morálky země*“ dohlížely zvláštní soudy pro potulku s územní příslušností, které byly postupně během 50. let vytvořeny po celém Španělsku.

2.2.3. Zákon o politické odpovědnosti (*Ley de Responsabilidades Políticas*), 1939

Charakteristickým rysem období let třicátých byla perzekuce a trestání poražených ve válce. K tomu sloužil Zákon o politické odpovědnosti. Ke konci ledna roku 1939, kdy povstalecké jednotky byly usazené v Barceloně a celková porážka republiky byla tedy otázkou jen několika týdnů, byl 9. února téhož roku schválen výše zmíněný zákon.⁶⁵ Preambule neskrývala pomstychtivé úmysly vítězů, neboť stanovila, že „*tento zákon slouží především k zlikvidování těch, kteří se podíleli na*

⁶² COBO del ROSAL, Gabriela. Los mecanismos de creación legislativa tras la derogación del Código Penal de 1928: tres códigos penales entre 1931-1932. *Revista De Las Cortes Generales*. 2010, č. 80, str. 203.

⁶³ PORTILLA CONTRERAS, Guillermo. *Derecho penal franquista y represión de la homosexualidad como estado peligroso*. Madrid: Ministerio de Justicia, 2019, str. 83.

⁶⁴ PORTILLA CONTRERAS 2019, op. cit., str. 81.

⁶⁵ RUBIO MANZANARES TÉBAR, Ignacio. *Derecho penal del enemigo en el primer Franquismo*, Publicaciones de la Universidad de Alicante, 2018., str. 154.

rudém rozvratu, podporovali ho a tím znemožňovali prozřetelné vítězství Národního hnutí“ (překlad vlastní).

Zákon o politické odpovědnosti nám umožňuje pozorovat postupnou transformaci válečného nepřátelství v *bojový* trestní zákoník, což mimo jiné také dokazuje ve svém článku 7 obsahujícím stupňovitou selekci, která vzhledem k sociálnímu, kulturnímu a politickému statutu obviněného určovala apriori přitěžující okolnosti proti obviněnému. Důvod tohoto rozdělení lze nalézt ve dvou aspektech. Na jedné straně šlo o zjevné potrestání těch, kteří propagovali myšlenky a názory považované za trestné. Na straně druhé šlo o jakousi ekonomii trestání, čili o co největší dodržování zákonů s co nejnižšími politickými náklady. Docházelo tedy k praktikování politické spravedlnosti na rozdíl od spravedlnosti právní, v čemž měla významnou roli také činnost soudů.⁶⁶

Sankce v tomto zákoně byly v článku 8 rozděleny do tří skupin:

Skupina I – Zákaz činnosti

Skupina II – Omezení svobody pobytu (trest domácího vězení, vyhoštění ze země, vyhoštění do Afriky)

Skupina III – Částečné nebo celkové propadnutí majetku.⁶⁷

Problémovou součástí systému Frankova zákonodárství byla retroaktivita nově přijatých zákonů a v tomto případě tomu nebylo jinak. Zákon upravoval politickou odpovědnost fyzických a právnických osob, které od 1. října 1934 přispěly k vytvoření či zhoršení rozvratu Španělska a těch, kteří se před 18. červencem 1936 postavili proti Národnímu hnutí.⁶⁸ Tento zákon tak představuje naprostý průlom zásad *nullum crimen, nulla poena sine lege*, jako základních zásad trestního práva.⁶⁹

2.2.4. Zákon o potlačení zednářství a komunismu (*Ley de Represión de la Masonería y del Comunismo*), 1940

Zákon o potlačení zednářství a komunismu, také působící retroaktivně, sloužil k potrestání těch, které režim považoval za největší hrozbu. Mezi tyto osoby patřily

⁶⁶ RUBIO MANZANARES TÉBAR 2018, op. cit., str. 158.

⁶⁷ Zákon č. 44/1939 BOE, *Ley de Responsabilidades Políticas*.

⁶⁸ BERDUGO GÓMEZ DE LA TORRE 1981, op. cit. str. 100.

⁶⁹ RUBIO MANZANARES TÉBAR 2018, op. cit., str. 163.

dle článku 4 tohoto zákona: zednáři, komunisté, propagátoři sovětského režimu a aktivní kolaboranti s ním, trockisté, anarchisté a podobně.⁷⁰

Tento zákon rozlišoval, jak se obviněný v dané skupině angažoval a jaké měl postavení. Kratší trest odnětí svobody byl stanoven za pouhé členství v těchto organizacích a trest odnětí svobody s delším trváním pro osoby zastávající v těchto nepřátelských organizacích vedoucí pozici. Trestná byla i jakákoliv propaganda ve prospěch výše zmíněných skupin. Tento zákon představoval díky svému věcnému obsahu, formulaci a vážnosti sankcí jasný příklad totalitního trestního zákona.

Již v preambuli tohoto zákona je jasně stanoveno, že zednáři spolu s komunisty jsou velkými nepřáteli španělského národa a viní se ze všech neduhů a škod, které Španělsko postihlo. Hovoří se o „*ateistické, materialistické, antimilitaristické a protišpanělské kampani*“ navržené k tomu, aby se Španělsko stalo otrokem „*zločinecké sovětské tyranie*“. Dle prvního článku byla příslušnost ke svobodnému zednářství nebo komunismu trestným činem. Zároveň si diktatura nárokovala soudit, kdo může být za příslušníka těchto skupin označen. V článku druhém byla umožněna konfiskace jmění osob vymezených v článku předchozím.⁷¹

Jedním z nejpodstatnějších článků Zákona o potlačení zednářství a komunismu byl článek 12 zakládající Zvláštní soud pro potlačení zednářství a komunismu (*Tribunal Especial para la Represión de la Masonería y el Comunismo*), který stanovil tresty od propadnutí majetku až po uvěznění.

2.2.5. Zákon o bezpečnosti státu (*Ley de Seguridad del Estado*), 1941

Zákon o státní bezpečnosti z roku 1941 obsahoval výčet zločinů proti vnější a vnitřní bezpečnosti státu a proti vládě, trestné činy proti hlavě státu a trestné činy šíření zpráv škodlivých pro bezpečnost státu. Závažnost tohoto zákona dokazuje také fakt, že v jeho dvanácti článcích je trest smrti stanoven jako jediný druh trestu. Zákon o státní bezpečnosti odkazuje ve svých článcích na Trestní zákoník z roku 1932, konkrétně tedy ve svém prvním článku uvádí články, za které je stanoven trest smrti.

Dle prvního článku Zákona o bezpečnosti státu byl potrestán ten, kdo se se zbraní v ruce obrátil proti vlasti pod „*separatistickými vlajkami*“ nebo ten, kdo by

⁷⁰ Zákon č. 62/1940 BOE, *Ley de Represión de la Masonería y del Comunismo*.

⁷¹ Ibid.

dodával zbraně či jinak napomáhal jinému ve vedení války proti Španělsku.⁷² Za útoky proti hlavě státu a vlastizrady byl uložen trest smrti. Dále byla trestným činem demonstrace bez předchozího povolení, svolávání stávek, nebo loupeže a únosy.

Vedle paralelně působícího Zákona o politické odpovědnosti, který zakázal veškeré politické strany a sdružení, které nebyly autorizovány diktaturou, nebo byly v rozporu s principy národního hnutí, Zákon o bezpečnosti státu dopomáhal režimu ustálit se jako autoritářská diktatura.

Právní řád byl tímto doplněn o řadu ustanovení s cílem očistit úřednický aparát nového režimu od nežádoucích jedinců. Také byla přijata opatření zaměřená na pozastavení činnosti subjektů, jejichž existence nebyla slučitelná s novým právním pořádkem.⁷³

2.2.6. Trestní zákoník (*El Código penal*), 1944

Trestnímu zákoníku z roku 1944 předcházela úprava z roku 1932. Tato původní úprava z let třicátých přinesla oproti předchozímu Trestnímu zákoníku z roku 1928 významné změny. Především zrušila trest smrti, snížila výčet přitěžujících okolností, upravovala podmíněný trest a podmíněné propuštění z trestu odnětí svobody.⁷⁴ Trestní zákoník z roku 1932 byl jedním ze zákonů, který po skončení demokratického období druhé španělské republiky přesahoval do frankistického autoritářského režimu. Aby mohl v nově nastoleném řádu účinně fungovat a byl v souladu s ideologickými postuláty, musel být upraven reformou, která se nakonec uskutečnila až v roce 1944, kdy byl vydán nový trestní zákoník, tzv. *El Código penal*.

Na rozdíl od předchozí úpravy, byly nyní sankce řazeny do tří, na místo dvou kategorií (nižší, střední a vyšší). Jednalo se o: peněžité tresty, veřejné pokárání, úplné či částečné zbavení právní způsobilosti, propadnutí majetku, odnětí svobody, domácí vězení, odejmutí španělského občanství, vyhoštění ze země a trest smrti. Podstatnou změnou bylo obnovení trestu smrti⁷⁵ a zavedení nového trestu odejmutí španělského státního občanství naturalizovaným cizincům.⁷⁶

⁷² Zákon č. 101/1941 BOE, *Ley de Seguridad del Estado*.

⁷³ BERDUGO GÓMEZ DE LA TORRE 1981, op. cit., str. 101.

⁷⁴ Zákon č. 310/1932 BOE, *Código penal*.

⁷⁵ Čl. 83 Zákona č. 310/1932 BOE, *Código penal*.

⁷⁶ Čl. 34 Zákona č. 310/1932 BOE, *Código penal*.

Trest smrti byl stanoven za některé trestné činy proti vnitřní bezpečnosti státu. Dle článku 121 tohoto zákoníku se jich dopustil „*ten, kdo usnadnil vstup nepříteli na území státu, naváděl španělské jednotky, sběhl do nepřátelských řad, nebo obrátil zbraně proti své vlasti pod nepřátelskými vlajkami*“. Trest smrti dle článků 142 a 144 hrozil tomu, kdo by usmrtil hlavu státu, nebo se jen o to pokusil, či by se dopustil jiného omezení její osobní svobody.

Trest smrti nesměl být vykonán na těhotné ženě. Na ženě, která již porodila bylo tento trest možné vykonat až po uplynutí čtyřiceti dnů od porodu.

Změnu lze pozorovat také v projekci katolické morálky do trestněprávních předpisů. Jednalo se především o ochranu instituce rodiny, prostřednictvím nově upravených trestných činů, jako je například zločin opuštění rodiny, cizoložství, zanedbávání péče o dítě a vraždy dítěte.⁷⁷ Dle článku 487 byl potrestán ten, kdo úmyslně opustil svůj rodinný domov. Stejným tak byl dle následujícího článku potrestán ten, kdo opustil dítě mladší sedmi let, které měl ve své péči.

Třetí oddíl druhé kapitoly Trestního zákoníku nově upravoval trestné činy namířené proti katolickému náboženství a jeho atributům. Kupříkladu se jednalo o pošlapání církevních hodnot či narušení církevních obřadů. Kapitola pátá sestávající z jediného článku samostatně upravovala trestný čin rouhání. Složka katolicismu představovala jeden z klíčových prvků Frankovy ideologie provázející jeho čtyřicetileté vládnutí, přičemž sám Franco se považoval za příkladného katolíka.

Dalšími revidovanými trestnými činy byly stávkový dělníků a pracujících⁷⁸, šíření pomluv a urážek namířených proti Národnímu hnutí, jeho hrdinům a symbolům⁷⁹. Dle článků 251 až 253 tohoto zákoníku byly činy namířené proti bezpečnosti a fungování státu, jednotě španělského národa a jeho cítění, a propagující separatistické aktivity uvedeny jako trestné činy.

Hlavními principy této trestní reformy byly princip sociální obrany, ochrana politických a náboženských idejí, obnovení španělské tradice a subjektivní kritérium, které se odvíjelo od konkrétního statutu pachatele trestného činu.

⁷⁷ BERDUGO GÓMEZ DE LA TORRE 1981, op. cit., str. 104-105.

⁷⁸ Čl 222.3 Zákon č. 310/1932 BOE, *Código penal*.

⁷⁹ Čl 242 Zákon č. 310/1932 BOE, *Código penal*.

3. TRESTNÍ REPRESÉ JEDNOTLIVCŮ

Francisco Franco: „V občanské válce je upřednostňováno systematické obsazení území doprovázené nezbytnou očistou, před rychlou porážkou nepřátelských armád zanechávající zemi nakaženou protivníky.“ (překlad vlastní)⁸⁰

3.1. Frankistická represe

Frankistickou represí rozumíme dlouhotrvající proces perzekucí počínající během španělské občanské války a pokračující v době poválečné a trvající po celé období Frankovy diktatury. Během frankismu represe dosahovala takových rozměrů, že se stala samotnou základnou režimu, od jeho vzniku až do jeho konce. Ačkoliv v šedesátých letech došlo k nepatrnému zmírnění, konaly se popravy ještě v září roku 1975, tedy jen pár měsíců před diktátorovou smrtí.⁸¹ Represe nebyly namířené jen vůči evidentním oponentům, ale také proti těm, kteří nevykazovali dostatečné nadšení a podporu novému režimu nebo byli při jednání a zacházení s nepřítelem příliš mírní.

Franco věděl, že zkušenosti získané v bojích v Maroku budou pro útlak nepohodlných skupin a jedinců pro jeho budoucí vládnutí více než užitečné. Jak historici popisují, princip nastolení tohoto *pořádku* byl velmi jednoduchý. *„Vojáci vyrazili z kasáren do ulic, ovládli je, vyhlásili výjimečný stav a zakázali stávkový, schůzový, manifestace i držení zbraní. Kdo se proti těmto příkazům jakkoliv provinil, byl zastřelen.“⁸²*

Frankovým cílem bylo vyčistit Španělsko od nežádoucího vlivu komunistů, zednářů, anarchistů a dalších⁸³, kteří nekorespondovali s jeho budoucími mocenskými plány.

⁸⁰ HERNÁNDEZ DE MIGUEL, Carlos. *Los campos de concentración de Franco*. Barcelona: Penguin Random House Grupo Editorial, 2019, str. 109. *„En una guerra civil, es preferible una ocupación sistemática de territorio, acompañada por una limpieza necesaria, a una rápida derrota de los ejércitos enemigos que deje al país infectado de adversarios“*

⁸¹ VEGA SOMBRÍA, Santiago. *La política del miedo - El papel de la represión en el franquismo*. Barcelona: Editorial Crítica, 2011, str. 13.

⁸² CHALUPA 2017, op. cit., str. 500.

⁸³ CHALUPA 2002, op. cit., str. 122.

Španělský historik Borja de Riquer⁸⁴ uvádí, že za účinností represe a dlouhověkosti Frankovéhó režimu stálo výrazné omezení a oslabení politické opozice, tudíž režim nebyl ohrožen možným politickým převratem a zároveň došlo k vytvoření situace, kdy španělská populace začala mít strach hovořit o politice, což vyústilo v určitou depolitizaci velké části španělské populace.

„Snad nejdůležitější fakt, který může vysvětlit dlouhověkost frankismu, je jeho schopnost represe, jeho odhodlání použít násilí v případě potřeby... možnost použít násilí byla velice reálná, a to v podstatě dostačovalo, aniž by bylo nutné ji skutečně aplikovat.“⁸⁵

Pro každý autoritářský režim je příznačná likvidace inteligence, která by mohla do budoucna představovat pro nastolený režim hrozbu. Čistky proto probíhaly nejen vůči politikům, lékařům, učitelům, úředníkům, ale i umělcům, kteří jen v té nejmenší míře sympatizovali s demokracií. Zatýkání, vraždění a popravy nepohodlných nebylo nic, co by bylo ukryto pod rouškou tmy. Vraždilo se především tak, aby těla byla pro výstrahu nechána občanům na očích.⁸⁶

Další typickou vlastností režimů nesvobody je vedle čistek cenzura, překrucování informací a propaganda. Informace byly selektovány a zveřejňovány ve státě ovládaném tiskem a RTVE⁸⁷, aby se k široké veřejnosti dostaly jen upravené optimistické zprávy. Zkresleně podávané zprávy a informace byly velice oblíbenou metodou Frankova režimu k utajení problémů, které bylo zapotřebí před občany skrýt.

Od července roku 1936 do září roku 1975 politika strachu plnila funkci paralyzování jakékoliv opozice vůči teroru. Běžně docházelo k vyvlastňování majetku, věznění a různým formám nátlaku, od bití, ponižování, včetně zvláštního způsobu utlačování žen, po násilí páchané ve školách, v církevních svatostáncích či na samotné ulici.

Franco disponoval vůči své opozici pestrým katalogem represivních metod, které můžeme rozdělit na represi náhodou a represi selektivní. Do náhodné represe lze zařadit mučení či zatýkání jednotlivců, do represe selektivní pak řadíme *mírné*

⁸⁴ DE RIQUER, Borja. *La dictadura de Franco*. Vol. 9 de la Historia de España, dirigida por Josep Fontana y Ramón Villares. Barcelona: Crítica/Marcial Pons, 2010, str. 177.

⁸⁵ MARÍAS, Julián. *España inteligible*. Madrid: Alianza, 1985, str. 147.

⁸⁶ CHALUPA 2017, op. cit., str. 498.

⁸⁷ RTVE: Radio Televisión Española.

domácí vězení, vyhnanství, vězení a popravy.⁸⁸ Těmito způsoby se duch násilí stal součástí života každého člověka a nevyhnutelně představoval skrytý a trvalý odkaz španělského fašismu.

3.1.1. Počátky represí na španělském územím

Represivní proces nastal v momentě, kdy pučisté vyšli do ulic a proklamovali své nelegální válečné úmysly, snažil se vykořenit systém reforem Španělska po vyhlášení republiky v roce 1931.⁸⁹ Od tohoto okamžiku se represe stala dějovou linií nově nastoleného řádu, který měl dle povstalců být jediným a správným řešením. Cílem tohoto ničivého procesu bylo zlikvidovat vše, co souviselo s republikou, především jejími protagonisty. Frankistický teror postupoval *logicky*, eliminoval působení politicky a sociálně významných osob a způsobil, že jejich životy poté neměly žádný politický význam⁹⁰.

Jedním z prvních opatření nastolených povstaleckou armádou byl zákaz stávek. Tresty za porušení tohoto zákazu byly různorodé a těžko předvídatelné, poněvadž se pohybovaly od propuštění ze zaměstnání až po trest smrti. Cílem těchto represí nebylo jen potlačení stávek a činnosti odborů. V tomto měli pomoci samotní zaměstnavatelé, kteří udávali své vlastní zaměstnance. Tyto represe měly zvláštní dopad především na dělnické čtvrti a oblasti s levicovou tradicí, kde Lidová fronta získala většinu hlasů ve volbách v roce 1936. Utlačování se nevyhnulo ani městským čtvrtím, kde zasáhlo liberály a intelektuály, kteří byli trestáni za své sympatie k republikánským myšlenkám. Tak byli zavražděni lékaři, právníci, veřejní zaměstnanci, univerzitní profesori, a další. Pronásledování byli učitelé (*maestros*), kteří byli nositeli nezávislých myšlenek a dle povstalců zpochybňovali základy a hodnoty tradiční španělské společnosti.⁹¹

Ve věznicích v různých částech Španělska byla často užívána metoda tzv. *sacas*⁹². Vězni byli vybíráni k popravám systematicky dle vojenských hodností, náboženského a společenského postavení. K této metodě docházelo nejen během občanské války, ale i během následujících let Frankovy diktatury.

⁸⁸ CHALUPA 1997, op. cit., str. 51.

⁸⁹ CASANOVA, Julián; MIR Conxita, ESPINOSA MAESTRE Francisco, MORENO GÓMEZ Francisco. *Morir, matar, sobrevivir: la violencia en la dictadura de Franco*. Barcelona: Crítica, 2002, str. 115-116.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ VEGA SOMBRÍA 2011, op. cit., str. 41-42.

⁹² CASANOVA; MIR; ESPINOSA MAESTRE; MORENO GÓMEZ 2002, op. cit., str. 8.

Stát se vězněm bylo velmi snadné, a tak ve společnosti panovala všudypřítomná obava ze zatčení. Mnoho lidí bylo bezdůvodně uvězněno a odsouzeno. Po zatčení a při převozu byli vězni často vystaveni psychickému mučení ve formě simulovaných poprav. Jindy zase byli nuceni pod dohledem dozorců se navzájem bít a způsobovat si zranění.⁹³

Dalším způsobem zastrašování populace, který se objevil již během války a pře-trval do frankistického režimu byly povinné zpěvy a pozdravy pozvednutím paží na oslavu režimu. Pokud někdo pozdrav neopětoval či tak učinil bez většího nadšení, byl vzat do kasáren, vězení nebo byl rovnou popraven a ponechán na místě. Pro ponížení nepohodlných se ve věznicích ale i na ulicích také používala praktika ricinového oleje. Když se falangisté chystali zastřelit levicového učitele Alejandro de Frutos, doprovázeli ho do mnoha podniků, kdy v každém byl nucen vypít sklenici ricinového oleje a provolávat „*Španělsko vpřed, ať zemře Azaña*“. Ženy byly ponižovány ustríhnutím vlasů. Jednalo se především o manželky, dcery nebo matky *rudých*. Veškeré tyto zmíněné praktiky měly svůj původ ve válce, a přestože po válce mírně ustupovaly, nebyly frankistickými úřady zakázány a stále k nim běžně docházelo.⁹⁴

Útlak pokračoval až do posledního okamžiku sáhodlouhého frankistického režimu - do naprostého vyčerpání tohoto politického *experimentu*. Do té doby bylo postupně dosaženo maximálního stupně teroru, ve kterém se již nenacházel žádný odpor.⁹⁵

3.1.2. Vykonavatelé mimosoudních represí

Do června roku 1936 měla Falange jen několik desítek aktivistů. Na počátku války však španělské území zaznamenalo větší podporu a nárůst počtu přidružených k této politické straně sdílící fašistickou a národně-syndikalistickou ideologii. K tomuto postupnému rozšíření docházelo prostřednictvím tisku a zpráv o hrdinství falangistů na různých frontách. V prvním čísle novin *El Adelantado* byly zveřejněny výzvy k sounáležitosti. Došlo i na výhrůžky: „*Každý by se měl nějakým způsobem přičinit vlastní práci nebo na bojišti. Nikdo není omluven, a Falange*

⁹³ VEGA SOMBRÍA 2011, op. cit., str. 247-248.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ CASANOVA, MIR, ESPINOSA MAESTRE, MORENO GÓMEZ 2002, op. cit., str. 115-116.

bude považovat za nepřátele ty, kteří se nyní stahují a přivlastňují si cizí vítězství.“⁹⁶

Většinu mimosoudních poprav lze přisoudit právě falangistickým jednotkám. Tyto jednotky reagovaly na prostá udání a bez dalšího popravovaly osoby, které byly kýmkoliv označeny za komunisty, zednáře nebo odpůrce Národního hnutí. Falange měla neomezenou moc zadržovat, vyslýchat vězně, zabavovat veškerý majetek, což vedlo k mnoha svévolím. Dle Santiaga Sombría⁹⁷, bylo pro perzekuované rozdílné, zdali byli zatčeni falangisty, či jednotkami Guardia Civil⁹⁸. Pokud zatčení prováděli falangisté, hrozilo osobám riziko, že budou popraveni přímo při zatčení. Osoby, které věděly, že budou v hledáčku falangistů se raději vzdaly u jednotek Guardia Civil, neboť ta, alespoň z počátku konfliktů více respektovala životy oponentů, než falangisté.⁹⁹ Falanga se tak již od prvních dnů války stala ozbrojeným křídlem a vykonavatelem politiky povstalců.

3.1.3. Odstranění *neduhů země*, paralýza terorem a opozice

Povstalecká armáda byla všeobecně přesvědčena, že Španělsko je nemocné, kontaminované nečistými myšlenkami a jejich nositeli, a že musí být vyléčeno a od všeho nežádoucího, tzv. očištěno.

Vytvoření žádoucí atmosféry hrůzovlády dokazují i vlastní slova generála Emilia Moly, vyzdvihující nutnost šíření atmosféry teroru především k vytvoření dojmu dominance. Dle jeho názoru každý, kdo se otevřeně či tajně staví na stranu obrany Lidové fronty, musí být zastřelen.¹⁰⁰

Na počátcích represe ve 30. letech byli prvními oběťmi vojenské autority a civilní guvernéri, kteří hájili republiku, dále jimi byli starostové a radní spjatí s Lidovou frontou a již zmínění intelektuálové především svobodných profesí projevující republikánské či pokrokové myšlenky.¹⁰¹ Samotný Manuel Azaña, který byl prezidentem v době propuknutí občanské války považoval trestné činy páchané na území Španělska, kterému dominují povstalci, za součást politického

⁹⁶ VEGA SOMBRÍA 2011, op. cit., str. 62.

⁹⁷ VEGA SOMBRÍA 2011, op. cit., str. 63.

⁹⁸ *Guardia Civil*: španělské četnictvo.

⁹⁹ VEGA SOMBRÍA 2011, op. cit., str. 63.

¹⁰⁰ HERNÁNDEZ DE MIGUEL 2019, op. cit., str. 109.

¹⁰¹ VEGA SOMBRÍA 2011, op. cit., str. 54.

plánu národní obnovy.¹⁰² Myšlenka očištění země a odstranění zla se stala disciplinovanou politikou nových úřadů a součástí regeneračního programu země.¹⁰³

Obecně lze tedy říci, že represe byly systematictější a početnější v místech, kde docházelo k sociálním konfliktům díky vítězství Lidové fronty ve volbách. Popraveni byli také příbuzní těch, kteří bojovali na straně republikánů a levice. Vojenské zkušenosti povstalců napomáhaly systematickosti a rozsáhlosti represivních akcí, ze kterých čerpal i samotný Franco. Jednalo se o paralýzu nepřítele terorem s cílem eliminovat jakoukoliv rezistenci. Tak represe plnily základní politickou funkci frankistického tábora.

Popravení byli často zanecháni na místě, kde došlo k jejich zastřelení. Nepohřbení a všem na očích, protože vidět popravu je mnohem děsivější, než se o ní jen doslechnout. Z nejděsivějších praktik za účelem vyvolání teroru bylo ponechání postřelených u zdi hřbitova, u silnic a cest, či jinak veřejně přístupných míst.¹⁰⁴ Smrt jakoby frankistům nebyla dostatečná, a tak vlna násilí nekončila u popravy opozice, ale navrch byla doprovázena krádežemi majetku zavražděných. Domy, pozemky, podniky, bankovní účty..., vše bylo zabaveno a skončilo v rukách frankistů.

V polovině padesátých let se začala projevovat dělnická opozice, nejprve stávkami vyhlášující ekonomické požadavky dělníků. Z počátku nešlo o plánovanou politickou opozici v pravém slova smyslu. Později dochází ke zvyšování počtu stávek, na které Franco odpovídá několika měsíčním výjimečným stavem. V letech šedesátých již můžeme mluvit o pravém dělnickém hnutí stále častěji projevujícím nespokojenost s pracovními a životními podmínkami dělníků. Doc. Dr. Jiří Chalupa¹⁰⁵ se zmiňuje, že dělnické hnutí bylo velmi roztržité a chyběla mu lepší koordinace, tudíž nelze přímo hovořit o politické protifrankistické opozici. Narozdíl od dělnického hnutí významnou roli sehrály křesťanské organizace, jako např. Katolická dělnická mládež (*Juventud Obrera Católica*) nebo Dělnická bratrstva katolické akce (*Hermandades Obreras de Acción Católica*), které rovněž vedly svůj boj za zlepšení životní úrovně.

¹⁰² AZAÑA Manuel. *La velada en Benicarló: Dialogo de la guerra de España*. Madrid: Castalia, 2005, str. 36.

¹⁰³ VEGA SOMBRÍA 2011, op. cit., str. 43.

¹⁰⁴ VEGA SOMBRÍA 2011, op. cit., str. 50.

¹⁰⁵ CHALUPA 1997, op. cit., str. 51.

Koho lze označit za opozici s politickým motivem, jsou studenti španělských vysokých škol a jejich pedagogové. V roce 1966 bylo nejvíce rezonujícím studentským hnutím tzv. *Capuchinada*. Studenti se společně s akademickou obcí stavěli proti perzekucím režimem založením nových univerzitních a svobodných odborů. Franco však neponechal nic náhodě a odpověděl postupným zatýkáním těchto bouřících se skupin. Později situace vyeskalovala natolik, že byly některé *vzpurné* fakulty a vysoké školy dočasně uzavřeny. Takto postižena byla například univerzita ve Valladolidu, která byla v polovině 70. let uzavřena po celý akademický rok.¹⁰⁶ Znamou smrtí, která nastala v této souvislosti byla smrt studenta práv Enrique Ruano Casanovy, který byl ve svých jednadvaceti letech v lednu roku 1969 zatčen tajnou policií *Brigada Político-Social*, tedy Sociálně-politickou brigádou. Tři dny po zatčení zemřel po pádu z okna budovy, kde byl policií zadržován. Oficiální verzí byla sebevražda a v tisku bylo uveřejněno několik ručně psaných poznámek nešťastného studenta, náležitě zmanipulovaných, aby byla prokázána osobnost náchylná k sebevraždě.¹⁰⁷

Jako další opoziční skupiny brojící proti frankistickému režimu zmiňuje Doc. Dr. Jiří Chalupa komunisty, křesťanské demokraty a dále některé představitele církve. Franco byl likvidací komunistů již od svých ranných let vojenského a politického působení posedlý a *rudí* ho dráždili jako rudá muleta dráždí býka v aréně.

„Quiénes eran los criminales que había que eliminar? Todos los que bajo banderas rojas han deshonrado la noble hidalguía de nuestro pueblo.“ volně přeloženo jako *„Kdo jsou zločinci, které je potřeba zneškodnit? Všichni ti, kteří pod rudými vlajkami zneuctili ušlechtilost našeho národa“*.¹⁰⁸

Na druhou stranu křesťanští demokraté, kteří s diktátorem sdíleli stejný názor na komunisty nepředstavovali pro Franka žádnou vážnější hrozbu, a tak jim bylo umožněno žít v relativním klidu. Komunisté byli naopak nuceni žít v izolaci a ilegalitě. Od let šedesátých se mezi antifrankistickou opozicí přiřadili i někteří představitelé církve, mezi nimi kardinál Tarancón. Vyznačoval se svojí otevřeností a výroky nedostatečně loajálními režimu.¹⁰⁹ Během své dlouhé existence nebyla

¹⁰⁶ CHALUPA 1997, op. cit., str. 49-50.

¹⁰⁷ VEGA SOMBRÍA 2011, op. cit., str. 301-302.

¹⁰⁸ CASANOVA, MIR, ESPINOSA MAESTRE, MORENO GÓMEZ 2002, op. cit., str. 99.

¹⁰⁹ CHALUPA 1997, op. cit. str. 50-51.

Frankova diktatura vlastně nikdy reálně ohrožena, protože žádné z opozičních seskupení, politických stran či hnutí pro něj nepředstavovali hrozbu natolik nebezpečnou, aby ji nedokázal potlačit.

3.1.4. Likvidace antifrankistických partyzánů

Boj partyzánů s frankistickou diktaturou započal v povstaleckých zónách v létě 1936. Těm, kterým se na počátku podařilo uniknout hrůznému útlaku, nedali vojenským silám spát. Přestože v roce 1937 došlo k poničení jižních oblastí země, jiné oblasti, jako Asturie, León a Galicie se udržely až do konce války i přes pokračování nepřátelských útoků. Z věznic, vězeňských kolonií, koncentračních a pracovních táborů unikali vězni, kteří se později zapojovali do bojů v horách v Toledu, Málaze, Asturii či Valencii. Diktatura proti partyzánům bojovala velmi tvrdě, a to až do jejich vymizení na počátku 50. let. K tomu užívala nespočet druhů strategií, počínajících přímou konfrontací na otevřeném poli a končících špinavou válkou spočívající ve vyvraždění rodin, přátel a blízkých. Většina partyzánů se rekrutovala z dělníků, pracujících a zemědělců. Pro případ jejich zatčení se jejich rodiny ocitaly v tíživých finančních situacích, v bídných podmínkách, neboť mnohdy požadované pokuty nemohly splatit.¹¹⁰ Z venkovských oblastí teror nikdy nezmizel, ale díky partyzánské činnosti proti němu dokázala bojovat alespoň jedna část populace.

Do boje proti partyzánům se zapojily i legionářské síly a Guardia Civil. Postupně se k nim přidávaly falangistické a somaténské¹¹¹ jednotky, ale od roku 1941 měla hlavní roli v boji pouze Guardia Civil. Vzhledem k tomu, že přímé boje nepřinesly dostatečně pozitivní výsledky, rozhodl se Camilo Alonso Vega (velitel Guardia Civil v letech 1943 až 1955) pro změnu taktiky, a to formou špinavé války. Ta spočívala ve dvou způsobech: na jedné straně to bylo pronásledování a vraždění příbuzných partyzánů a kolaborantů, a na druhé straně se příslušníci tohoto četnictva vydávali za protistranu, a v převleku se dopouštěli různých protiprávních jednání, za které poté vinili partyzány.¹¹² Tak diskreditovali boj protifrankovských odpůrců.

¹¹⁰ VEGA SOMBRÍA 2011, op. cit., str. 290-291.

¹¹¹ *Somatén*: původně katalánský ozbrojený orgán civilní ochrany, oddělený od armády, který se ve 30. letech rozšířil do celého Španělska. S koncem druhé španělské republiky byl orgán rozpuštěn. Opět byl obnoven během Frankovy diktatury.

¹¹² VEGA SOMBRÍA 2011, op. cit., str. 291.

3.1.5. Právo sdružovací, shromažďovací a svoboda projevu

Při přechodu právního státu ve stát totalitní probíhají změny v regulaci výkonu základních práv a svobod občanů. Právní stát svobody garantuje a ochraňuje, totalitní stát umožňuje rozvíjet pouze formální svobody, a to v ideologickém rámci režimu, který podstatu těchto svobod a práv omezuje. Předznamenává tedy trestnost jakýchkoliv činností, které by se vymezily z tohoto ideologického rámce.

Normy potlačující sdružovací právo se postupně zpříšňovaly ve smyslu represe, a proto bylo v roce 1936 vydáno nařízení, které nejprve stanovovalo protiprávnost politických stran a skupin začleněných do Lidové fronty a vyvrcholily v témže roce, kdy došlo k zákazu všech aktivit politických a odborových. Později v roce 1937 byl tento proces dovršen vytvořením Falangy (při svém založení v roce 1933 nesla jen název Falanga, později po sjednocení s *Junta de Ofensiva Nacional-Sindicalista (JONS)* nesla název *Falange Española de las JONS*), tedy jediné možné politické strany.¹¹³

Pro náležité působení a fungování režimu do budoucna bylo nutno potlačit rovněž právo svobody projevu, tolik typické pro demokratickou společnost. Úřední vyhláškou z roku 1936 bylo za rebelství označeno pořádání jakýchkoliv veřejných schůzí, konferencí nebo demonstrací konaných bez předchozího úředního souhlasu. To znamená, že svoboda projevu byla degradována. O tři roky později, tedy po válce, došlo k ještě většímu zpřísnění regulace tohoto práva, protože k jeho uskutečnění bylo zapotřebí předchozího souhlasu ministerstva vnitra (z tohoto pravidla existovaly výjimky např. tradiční katolická procesí).¹¹⁴

Myšlenka takto koncipovaného práva svobody projevu využita ve prospěch nastoleného režimu se projevila v tiskovém zákoně z roku 1938¹¹⁵, který ve svém prvním článku určuje jednu z funkcí státu – „*organizaci, dohled a kontrolu národní instituce nad periodickým tiskem*“. Trestné bylo vše psané, co by „*přímo nebo nepřímo vedlo k narušení prestiže národa nebo režimu, bránilo činnosti vlády nového státu nebo zaseló škodlivé myšlenky mezi slabé intelektuály*“ (dle článku

¹¹³ BERDUGO GÓMEZ DE LA TORRE, Ignacio. Derecho represivo en España durante los períodos de la guerra y posguerra (1936-1945). Universidad de Salamanca, 1981, *Revista de la Facultad de Derecho de la Universidad Complutense de Madrid*. 1980, č. 3, str. 112.

¹¹⁴ BERDUGO IGNACIO GÓMEZ DE LA TORRE 1981, op. cit., str. 112.

¹¹⁵ Zákon č. 550/1938 BOE, *Ley de Prensa*.

18). Hlavním cílem bylo tedy, jak je již pro totalitní režimy příznačné, zavedení cenzury a dosažení absolutní závislosti tisku a médií na nastoleném režimu.¹¹⁶

3.2. Frankistická justice a zvláštní soudní tribunály

Za frankismu se justice stala pouhým byrokratickým aparátem, který se zcela závisle otáčel podle všudypřítomné výkonné moci a následoval veškeré její požadavky. Tímto způsobem Franco využíval byrokraticky závislé soudnictví ke svému prospěchu, a tím pádem se soudnictví ocitalo v situacích přímo protikladných k zásadám právního státu. Svědčí o tom retroaktivita trestních zákonů, porušení principu *nullum crimen sine lege*, uložení různých druhů trestů u různých soudních instancí za stejný trestný čin, dokonce stíhání zesnulých osob pouze za účelem konfiskace jejich majetku.¹¹⁷

Vlastní hierarchická konstrukce Frankovy justice byla syntézou fašistických a katolických principů. Ideologičtí protivníci byli *inkvizičně* považováni za vinné. Osoby byly rozděleny na: odpovědné pro nevědomost či mentální chatrnost (pokud byly starší 70 let), neodpovědné pro duševní slabost a osoby zodpovědné s přímým úmyslem.¹¹⁸ Ať už šlo o jakýkoliv případ, očekávalo se jejich *ideologické procitnutí*, náprava jejich chyb minulých a nasměrování těchto osob bezpečnými cestami ke správným národním budoucím benefitům.

Na rozdíl od nacistického režimu Německa a fašistického režimu panujícího toho času v Itálii, frankismus si částečně zachoval zbytky technického myšlení týkajícího se soudních funkcí a určité respektování procesních forem. V praxi to znamenalo, že režim byl ochoten za určitých splnitelných podmínek loajality *zdědit* úředníky, kteří otevřeně nesympatizovali s novým uspořádáním španělského státu. 14 % soudců a 22 % státních zástupců za toto byli nuceni akceptovat určitý druh sankcí.¹¹⁹

V systému represí hrály významnou roli různé orgány a tribunály vytvořené a organizované režimem. V dubnu roku 1937 byl vytvořen Protikomunistický informační a propagandistický úřad (*Oficina de Información y Propaganda Anticomunista*), který měl za úkol shromažďovat informace o nepřátelské

¹¹⁶ BERDUGO IGNACIO GÓMEZ DE LA TORRE 1981, op. cit., str. 113.

¹¹⁷ GIMÉNEZ MARTÍNEZ 2014, op. cit., str. 326-327.

¹¹⁸ GIMÉNEZ MARTÍNEZ 2014, op. cit., str. 327.

¹¹⁹ GIMÉNEZ MARTÍNEZ 2014, op. cit., str. 353-354.

propagandě, a v návaznosti na tyto informace vytvořit odpovídající kontra-propagandu.¹²⁰

3.2.1. Národní soud pro politickou odpovědnost (*Tribunal Nacional de Responsabilidades Políticas*), 1939

Národní soud pro politickou odpovědnost, vznikl v roce 1939 na základě Zákona o politické odpovědnosti.¹²¹ Tento zákon směřoval proti fyzickým a právnickým osobám, které se od října roku 1934 do července roku 1936 postavily svými činy Národnímu hnutí. Dále označoval veškeré režimu nepohodlné politické strany, odbory a společenské organizace za nezákonné a ospravedlňoval konfiskaci veškeré dokumentace a majetku. Národní soud pro politickou bezpečnost také představoval poslední instanci při rozhodování o některých výjimečných případech politické odpovědnosti, kterými se obvykle zabývaly zemské vyšetřovací soudy a krajské soudy.¹²²

3.2.2. Soud pro potlačení zednářství a komunismu (*Tribunal Especial para la Represión de la Masonería y el Comunismo*), 1940

Tento soud zřízený v roce 1940 za účelem potlačení zednářství a komunismu disponoval zvláštní soudní pravomocí k rozhodování o trestných činech uvedených v Zákoně o potlačení zednářství a komunismu. Ve vedení soudu stáli generálové, a tak armáda nadále zastávala pozici hlavního propagátora represivních institucí. Tresty se pohybovaly od zabavení majetku po tresty dlouhodobého odnětí svobody. Zednáři, komunisté a jiní členové nezákonných uskupení kromě finančních sankcí čelili nemožnosti zastávat jakoukoliv veřejnou funkci či pozici. Ti, kteří zastávali ve svých uskupeních vedoucí pozice, čelili hrozbě trestů odnětí svobody na desítky let. Tento soud byl zrušen až v dubnu roku 1964, kdy velká část jeho funkcí byla přenesena na Soud pro veřejný pořádek.

Vyhláškou ministerstva vnitra z roku 1938 byl vytvořen Státní úřad pro shromažďování dokumentů (*Delegación del Estado para la Recuperación del Documentos*). Činnost tohoto úřadu spočívala především ve shromažďování

¹²⁰ MORADIELLOS, Enrique. *Las caras de Franco: una revisión histórica del caudillo y su régimen*. Madrid: Siglo XXI de España, 2016, str. 274-275.

¹²¹ Zákon č. 44/1939 BOE, *Ley de Responsabilidades Políticas*.

¹²² MORADIELLOS 2016, op. cit., str. 276.

a analýze dokumentů zabavených fyzickým i právnickým osobám sympatizujícími s republikány. Tato instituce byla výnosem hlavy státu v roce 1944 nahrazena Národním úřadem pro shromažďování dokumentů (*Delegación Nacional de Servicios Documentales*), který pokračoval v jeho činnosti a dále zpracovávala nashromážděné informace pro tento soud především za účelem represivní činnosti.¹²³

Archiv tohoto úřadu obsahoval kolem 80 000 osobních spisů zednářů, ve skutečnosti se ve Španělsku nevyskytovalo více než 10 000 zednářů. Zbylých 70 000 spisů odpovídalo politickým oponentům Frankova režimu obviněným z „obecného zločinu zednářství“. Ve snaze ospravedlnit legitimitu převratu vyhlásil Franco válku představitelům zednářství a komunismu, kteří byli podle něj příčinou španělských neduhů. Všichni političtí funkcionáři druhé republiky související s Lidovou frontou byli obviněni ze zednářství a vyšetřováni jako zednáři. Jejich tresty ale nařizoval pouze Soud pro potlačení zednářství a komunismu. V rozsudcích byly finanční tresty ponechány jinému zvláštnímu soudu, a to Národnímu soudu pro politickou odpovědnost.¹²⁴

3.2.3. Soud pro veřejný pořádek (*Tribunal de Orden Público*), 1963

Tento soud byl vytvořen v roce 1963, kdy mu byla svěřena jurisdikce nad trestnými činy spáchanými politickými provinilci proti zásadám frankistického státu, narušujícími veřejný pořádek, či rozvracející národ. Byl následníkem Soudu pro potlačení zednářství a komunismu a účelem vytvoření tohoto tribunálu bylo přenést na civilní soudnictví politickou represi, která do té doby byla aplikována vojenskými orgány.

Nad politickým pořádkem nedohlížel jen tento soud, ale také Guardia Civil a Sociálně-politická brigáda, která se nechvalně proslavila brutálním mučením vězňů, které často končilo smrtí. Doc. Dr. Jiří Chalupa¹²⁵ konstatuje, že i když svojí krutostí nedosáhla světově proslulé úrovně jako tajná policie PIDE¹²⁶ portugalského diktátora Salazara, svými násilnickými sklony vysoce předčila např. československou normalizační STB. Soud pro veřejný pořádek využíval této tajné

¹²³ MORADIELLOS 2016, op. cit., str. 274-275.

¹²⁴ VEGA SOMBRÍA 2011, op. cit., str. 287.

¹²⁵ CHALUPA Jiří. *Jak umírá diktatura: pád Frankova režimu ve Španělsku*. Olomouc: Votobia, 1997, str. 52.

¹²⁶ PIDE: Policía Internacional e de Defensa do Estado.

policie pro své represivní cíle, především pro demontáž politických a odborových organizací, které opakovaně zpochybňovaly diktaturu.

Do zvláštní jurisdikce pod tento soud spadaly všechny trestné činy politického původu. Mezi tyto lze zahrnout: jakékoliv aktivity namířené proti hlavě státu, soudům, vládě, pobuřování, vzpoura či nelegální propaganda. Na konci roku 1972 bylo nutné vzhledem k zvýšenému počtu řízení vytvořit další takový soud. Na rozdíl od let předchozích nerozhodovali vojenští soudci a obžalovaní si mohli zvolit obhájce. Vyšetřování a zatýkání osob prováděla výše zmíněná brigáda. Soud pro veřejný pořádek v drtivé většině případů rozhodoval o trestných činech proti vnitřní bezpečnosti státu a ve zbylých případech o trestných činech, které byly považovány za terorismus. Mezi trestnými činy proti vnitřní bezpečnosti státu tento soud nejvíce rozhodoval o nezákonném sdružování a nelegální propagandě.¹²⁷

3.2.4. Nejvyšší soud (*Tribunal Supremo*), 1938

Nejvyšší soud byl vrcholným orgánem justiční hierarchie. Franco tento soud v roce 1938 reorganizoval Zákonem o organizaci Nejvyššího soudu (*Organización del Tribunal Supremo*)¹²⁸. Byť rozhodoval o odvoláních proti rozhodnutí nižších soudů coby nadřízená instance, osoby stojící před tímto soudem čelily stejné nerovnosti, jako u soudu nižších a nerovnost závisela na jejich osobním, sociálním a politickém statusu.

Nejvyšší soud zvláštním způsobem ovlivňoval legislativu, k čemuž docházelo výkladem základních zákonů, tzv. *Leyes Fundamentales*, kdy tento soud umožnil zákaz nebo stíhání jiných vyznání než katolických, publikování v jiných jazycích než ve španělštině, včetně politických projevů. Interpretace zákonů se dalece odchylovala od apolitičnosti justice, jako jednoho ze základních pravidel právního státu. Posuzoval, zda normy jsou spravedlivé, vhodné a správné či nikoliv, přičemž ve svých rozsudcích vycházel z některých přirozeně právních postupů náboženské etiky. *Obiter dicta* následoval frankistickou ideologii vyjadřovanou v jeho předchozí judikatuře a lze si povšimnout, že žádný jiný státní orgán neudržel a nehlásil politickou ideologii více ztotožňovanou s myšlenkami hlavy

¹²⁷ VEGA SOMBRÍA 2011, op. cit., str. 303-304.

¹²⁸ Zákon č. 72/1938 BOE, *Ley de organización del Tribunal Supremo*.

státu, než právě Nejvyšší soud.¹²⁹ José Antonio González Casanova překvapivě tvrdí, že „*Frankovo myšlení bylo v některých ohledech liberálnější*“.¹³⁰

Právní akty, které Nejvyšší soud vydával svědčily jednoznačně o obraně tradičního katolicismu, ve shodě s autoritářskými zásadami, přísným centralizmem, posuzující jakýkoliv nárok na samosprávu autonomních oblastí jako separatismus.¹³¹

3.3. Koncentrační tábory

Mezi praktiky fungování autoritářských režimů patří různé nekompromisní a často nehumánní nástroje mající za cíl separaci určitých skupin obyvatelstva od zbytku společnosti a soustředění těchto nepohodlných osob do předem připravených míst – koncentračních táborů. U frankismu tomu nemohlo být jinak. Koncentrační tábory znamenaly sofistikovaný systém, kdy zajatci byli vykořisťováni při všech druzích nucené práce, což mimo jiné zajišťovalo i určitý ekonomický profit režimu.

Autor Carlos Hernández de Miguel si v úvodu své knihy *Los campos de concentración de Franco* klade jasnou otázku, kolik koncentračních táborů bylo vlastně během války a diktatury na španělském území vytvořeno? A nekompromisně odpovídá: jeden, a to: Španělsko.¹³² Je zřejmé, že celá země se stala jedním gigantickým koncentračním táborem. Ti, kteří měli cokoliv společného s republikánským smýšlením, stejně tak váleční zajatci, byli zbaveni svobody, rozděleni do věznic, zadržovacích středisek, stručně řečeno koncentračních táborů. Ty začaly ve Španělsku fungovat již v listopadu roku 1936, kdy mezi lety 1936-1939 měly koncentrační tábory mimořádně válečný charakter. Existovaly hlavně pro válečné zajatce. I když tábory nebyly zřízeny jako věznice, působily spíše jako válečná opatření pro zajatce, kdy z principu nešlo o užití legality, ale ztělesňovaly právě nezákonnost a anomii v krystalické formě.

Oddělování poražených v občanské válce a interakce jejich klasifikace byla determinována jejich budoucí užitečností, jejich možnou či nemožnou převýchovou

¹²⁹ GIMÉNEZ MARTÍNEZ 2014, op. cit., str. 333-334.

¹³⁰ GONZÁLEZ CASANOVA, José Antonio. *El cambio inacabable (1975-1985)*. Barcelona: Anthropos, 1986, str. 95.

¹³¹ GIMÉNEZ MARTÍNEZ 2014, op. cit., str. 334.

¹³² HERNÁNDEZ DE MIGUEL 2019, op. cit., str. 71.

a rekatolizací, aby vězňům daly náležitým způsobem najevo jejich skutečné místo v novém frankistickém Španělsku.¹³³

Historik Javier Rodrigo¹³⁴ jako výsledek svého zkoumání zaznamenal až 188 koncentračních táborů na území Španělska a odhadl, že takto bylo zbaveno svobody až na půl milionu zajatců. Nicméně samotné zdroje frankistické armády uvádí až 300 koncentračních táborů, a až 700 tisíc osob do těchto táborů umístěných.

Koncentrační tábory na území Španělska však bohužel nebyly jediné destinace, kam byli zajatci a nepohodlní *odklizeni*. Podle databáze katalánské vlády bylo mezi lety 1940 až 1945 deportováno více než 9500 republikánských Španělů, většinou z Francie do německých *Stalagů*¹³⁵. Šlo především o příslušníky francouzského odboje nebo vojáky z francouzské svobodné armády. Španělsko se též účastnilo i deportací Židů.¹³⁶

Když se německé úřady dotázaly španělské vlády, jak má s těmito zajatci a zároveň španělskými občany býti zacházeno, španělská vláda dle archivních dokumentů v srpnu roku 1940 odpověděla německému ministerstvu zahraničních věcí následovně: „*mělo by s nimi být zacházeno jako s rudými, ne jako se Španěly.*“ Dle výše zmíněné databáze jich zemřelo více než 60 %, a ti co přežili, se po osvobození ocitli ve vakuu bez ochrany jakékoliv vlády. Někteří zůstali ve Francii, někteří emigrovali do Ameriky a nemnoho se vrátilo do Španělska, kde byli nuceni skrývat svou minulost jako rudí, hlavní to nepřátelé Franka.¹³⁷

Během transformace Španělska k demokracii byli postupně političtí vězni propouštěni a republikánští přeživší mohli nabýt dojmu, že se mohou těšit svým právům. Bohužel, španělská vláda jim neposkytla žádné oficiální, finanční či symbolické odškodnění. I po roce 1978, kdy byla schválena španělská demokratická ústava platící dodnes, byly oběti povinné zapomenout na své možné stížnosti, na svou touhu po odškodnění a spravedlnost. Jakoby oběti Frankismu neexistovaly.¹³⁸

¹³³ RODRIGO, Javier. *Hasta la raíz*. Madrid: Alianza Ensayo, 2008, str. 121.

¹³⁴ HERNÁNDEZ DE MIGUEL 2019, op. cit., str. 72.

¹³⁵ *Stalag*: neboli zkrácený výraz *Stammlager* - *hlavní tábor*. Termín obecně užívaný pro německé zajatecké tábory.

¹³⁶ ARAGONESES, Alfons. Polishing the Past? The Memories of Deportation and the Holocaust in Spanish Law and society. *Ius fugit: Revista interdisciplinar de estudios histórico-jurídicos*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. 2015, č. 18, str. 130.

¹³⁷ *Ibid.*

¹³⁸ ARAGONESES 2015, op. cit., str. 132.

3.3.1. Dělení koncentračních táborů

Carloz Hernández de Miguel představuje promyšlenost systému a dělení koncentračních táborů. Děly se na: přechodné tábory (*campos de vanguardia*), situované v popředí, kde vězni neměli trávit více než 24 hodin, dále na tábory, tvořící další článek pomyslné táborové hierarchie, kde vězni pobývali, dokud nebyli přemístěni do stabilnějších oblastí (*campos lazareto*), klasifikační tábory (*Campos de clasificación*), které soužily k výběru a rozřídění vězňů, kdy kritériem byla například fyzická kondice a zdravotní stav. Dalšími byly tábory určené k zařazení vězňů na konkrétní pracovní místa (*Campos de prisioneros destinados a formar Batallones de Trabajadores*) a do dělnických praporů (*Batallones de Trabajadores*). Tyto Batallones sloužily především k pracovnímu zotročení.

V neposlední řadě nelze opomenout také další typy táborů, kterými byly: tábory pro zahraniční vězně (*Campos para prisioneros extranjeros*), tábory pro neúčinné vězně (*Campos para prisioneros considerados inútiles*) a tábory pro nezletilé (*Campos para menores*).¹³⁹

Do výčtu jednotlivých typů koncentračních táborů je nutno zařadit speciální koncentrační tábory pro ženy. Carloz Hernández de Miguel¹⁴⁰ uvádí jen pár vyjímek, například koncentrační tábor v oblasti Los Almendros v Alicante, či koncentrační tábor v hornaté oblasti Asturias na severu Španělska, které v krutých životních podmínkách shromažďovaly ženy, jejichž jedinými proviněními bylo to, že byly matkami, dcerami či manželkami mužů, kteří se provinili dezercí do hor, aby se připojili k partyzánským antifrankistickým skupinám.

Koncentrační tábory nebyly jen místa pro shromáždění nepohodlných jednotlivců a skupin, ale především strukturálně promyšlené organizační jednotky. Tento systém a dělení tedy velmi jasně ukazuje vojenské vykořisťování, využívání válečných zajatců k nuceným pracím a ekonomickou ziskovost vězňů tvořící významnou součást strategie Frankova režimu.

Detailnost tohoto systému byla tak propracovaná, dokonce nebyla ani dočasná, a ti, kteří se dostali z koncentračních táborů či z dělnických praporů živí, čelili dalším útlakům v podobě překážek vůči vybudování svého nového

¹³⁹ HERNÁNDEZ DE MIGUEL 2019, op. cit., str. 83.

¹⁴⁰ Ibid.

života. Například jim bylo bráněno v návratu do zaměstnání, byli nuceni žít na jiném místě, byl jim vysloven zákaz pobytu či zákaz účasti na společenských, kulturních a jiných akcích.¹⁴¹

Tradičním posláním Frankova režimu bylo proměnit vězně v horlivé katolíky, kdy byla vyžadována povinná účast na zpovědi a na mších.¹⁴² K tomu mimo jiné sloužily také různé propagační materiály, kterých se vězňům dostávalo.

3.4. Další represe za Frankovy diktatury

3.4.1. Jazyková a kulturní frankistická represe

Oficiálně jediným uznávaným jazykem byla španělština a všechny ostatní jazyky, kterými se hovořilo na území Španělska, jako jazyk baskitský, katalánský a galicijský byly zakázány. Na školách, univerzitách, v médiích a v úředním styku se smělo hovořit jen španělsky. Ti, kteří jakkoliv publikovali a vyjadřovali se v těchto regionálních jazycích, či propagovali jejich kulturu byli pronásledováni a trestáni.

Jedním z mnoha popravených z důvodu jazykové diverzifikace byl historik, spisovatel a novinář Carles Rahola Llorens, který byl v roce 1939 v Katalánsku popraven za publikaci článků v katalánštině.¹⁴³

Užívání baskičtiny a katalánštiny při bohoslužbách bylo poprvé od občanské války povoleno až v roce 1965. I když se v druhé polovině šedesátých letech objevovala gesta signalizující rozvolnění v oblasti sociální, politické a kulturní, rázem byla následována nesmyslnou a represivní reakcí proti těm, kteří těchto gest chtěli využít a zrealizovat je. Ze země pro podporu katalánských separatistů byl například vykázán katalánský kněz a opat z Monserratu za bohoslužby kázané v katalánštině. V Baskitsku například policie rozehnala mohutnou demonstraci organizovanou na oslavu Národního dne Baskitska.¹⁴⁴

S utlačováním jazykové nezávislosti úzce souviselo potlačování práva na autonomii. Součástí Frankova systematického utlačování obyvatel tvořilo také potlačování práva na autonomii a jazykové nezávislosti. Tomu čelilo nejen

¹⁴¹ DE RIQUER, Borja. *La dictadura de Franco*. Vol. 9 de la Historia de España, dirigida por Josep Fontana y Ramón Villares. Barcelona: Crítica/Marcial Pons, 2010, str. 124.

¹⁴² HERNÁNDEZ DE MIGUEL 2019, op. cit., str. 443.

¹⁴³ CARMANIU-MAINADÉ, Xavier. *Antología Carles Rahola*. Obra Periodística 3, 2012.

¹⁴⁴ ELLWOOD, op. cit., str. 213.

baskické a katalánské území, ale překvapivě také samotná Frankova rodná Galicie. Ta totiž získala autonomii až v roce 1981.¹⁴⁵ Franco ihned po skončení občanské války zrušil autonomní statuty a ústavy Baskicka, Katalánska a Galicie, které byly zavedeny druhou republikou.¹⁴⁶

3.4.2. Postavení žen

I když ženy nutně nemusíme řadit, až na výjimky, mezi přímé aktivní odpůrce režimu, vliv frankismu měl na jejich právní a sociální postavení více než markantní důsledky. Bylo by možné hovořit o represí a diskriminaci ženského pohlaví probíhající v tomto historickém období.

Franco svým působením a vlivem na právo postupně stvořil patriarchální společnost středověkého Španělska, ve které se ženy staly podřízenými subjekty práva. Například věk plnoletosti byl u žen stanoven až na 25. rok života. Do 70. let si ženy nemohly bez souhlasu svého manžela či otce zřídit bankovní účet.¹⁴⁷ V rodině byla preferována role otce či manžela a ženy byly občany druhé kategorie.¹⁴⁸

Jinak tomu bylo ovšem v době předchozí, a to za druhé španělské republiky. Ženy dle Ústavy Španělské republiky¹⁴⁹ disponovaly volebním právem (ústava mimo jiné zakotvovala také občanský sňatek a umožňovala rozvod). Zrod druhé španělské republiky představoval určitou naději nastolení skutečné demokracie, která by již konečně opustila předchozí pokřivený charakter Španělska 19. století a počátku 20. století ve vztahu k ženám, a že po desetiletích nestability a porušování ústavních zásad budou jejich práva a svobody konečně zaručena. V tomto novém kontextu vznikla i naděje, že se otevře příležitost k seberealizaci žen a věřilo se, že nové právní podmínky jim umožní dosáhnout rovnosti, po které toužily. Ve světě tradičního španělského práva bylo ženské pohlaví vůči pohlaví mužskému v civilním, kulturním a právním smyslu považováno za podřadné, z čehož pramenilo, že možnost vzdělání a dosažení odpovídajícího povolání byla velmi omezena.

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ CHALUPA 1997, op. cit., str. 37.

¹⁴⁷ EL MUNDO - 30 años de democracia en España. *La igualdad, asignatura pendiente.*

¹⁴⁸ CHALUPA 2002, op. cit., str. 110.

¹⁴⁹ Ústavní zákon č. 344/1931 BOE, *Constitución de la República Española.*

Ačkoliv se iniciativy republikánských stran ve svých politických programech k pozvednutí postavení žen jevily nadějnými, v praxi jeho dosažení zůstalo ve většině případů jen v rovině teoretické.¹⁵⁰

Ženy během Frankovy vlády stejně tak, jako před druhou republikou, byly připoutány k domácnosti, aby plnily roli oddaných manželek a matek. K zaměstnání bylo opět vyžadován souhlas patriarchy - manžela či otce, a byla výrazně omezena jejich dispozice s majetkem. Zjevná nerovnost mezi pohlavími byla zakotvena v občanském zákoníku. Ten například nezmiňoval situaci, kdy by došlo k přistižení manžela při nevěře. Pokud by tak došlo na straně ženy a byla by za toto manželem těžce zraněna či zabita, byl by muž potrestán pouhým vyhnanstvím.¹⁵¹

K naprosto kontroverzní situaci došlo v roce 1932, kdy Franco s retroaktivní účinností zrušil zákon o rozvodu. Ženy, které byly tedy v té době již platně rozvedeny, se nově považovaly za provdané za své původní manžele, přičemž pokud měly děti z nového manželství, tyto děti se považovaly za nemanželské. Zde lze spatřovat sociální inženýrství, kdy některé skupiny (především se jednalo o zámožnější občany) se i přes zákaz rozvodů mohly domáhat anulace svých sňatků u zvláštního soudního tribunálu (*Tribunal de la Rota*). Vedle rozvodů byly také důrazně omezeny potraty a antikoncepce.¹⁵² To vedlo k ilegálním medicínským zákrokům ohrožujícím život a zdraví žen, neboť dle Zákona na ochranu porodnosti před potraty roku 1941 (*Ley para la protección de la natalidad contra el aborto*¹⁵³) byl uměle vyvolaný potrat trestným činem. Trestným činem byl také prodej a užívání antikoncepce. S postupným rozvolňováním společenských mravů docházelo i k rozvolňování těchto restrikcí.¹⁵⁴

Do doby schválení španělské ústavy v roce 1978 tak ženy nedisponovaly právní rovností.¹⁵⁵ Tyto nesvobody tudíž k výše zmíněným praktikám považují také za určitou represí, ačkoliv nejde o typický aktivní politický odpor ze stran jednotlivců vůči režimu.

¹⁵⁰ MORENO Tejada Sara; PEREZ Juan Jose Antonio. *Represión y Orden Público durante la II República la Guerra Civil y el Franquismo*. Navarra: Aranzadi, 2019, str. 91-93.

¹⁵¹ CHALUPA 2002, op. cit., str. 110.

¹⁵² Ibid.

¹⁵³ Zákon č. 118/1941 *Ley para la protección de la natalidad contra el aborto*.

¹⁵⁴ Ibid.

¹⁵⁵ Ústavní zákon č. 311/1978 BOE, *Constitución española*.

3.4.3. Tři sta tisíc odcizených dětí

Zdalo by se, že nejčernější kapitoly španělské historie jsou již popsány. Není tomu tak. Neuzavřenou kapitolou jsou únosy dětí, které započaly bezprostředně v poválečném období a trvaly až do samotného konce frankistické diktatury. Krádeže dětí byly součástí masivního porušování lidských práv prováděného aparátem frankistického režimu v rámci politiky pronásledování poražených oponentů.

Ke krádežím dětí docházelo v návaznosti na ideologii rasové čistoty, tedy eliminace *rudých genů*. Děti politických vězňů byly předávány národně-katolickým rodinám, které režim považoval za přijatelné, ba vhodné. Délka trvání únosů korespondovala s dobou frankismu. K únosům dětí nevhodných žen - nábožensky či sociálně nesprávných, svobodných matek či prostitutek - docházelo po desetiletí, až se tento zločin etabloval v čistý obchod.¹⁵⁶ Matky těchto dětí byly umlčovány prostřednictvím léků a psychické manipulace. Španělsko se tedy stalo velmi dobře fungujícím trhem s dětmi, které byly prodávány jak španělským rodinám, tak i do zahraničí.

Mezi 40. a 90. lety běžně docházelo k případům zmizení dětí z nemocnic a porodnic. Dle asociace *SOS Haur Lapurtuak - SOS bebés robados* bylo rodinám sdělováno, že jejich dítě zemřelo a nemocnice ostatky údajně zemřelého dítěte, rodičům nevydala.¹⁵⁷ Španělské asociace zabývající se těmito zločiny proti lidskosti uvádí, že takto bylo během frankistických let odcizeno na 300 tisíc dětí.¹⁵⁸

Důkazy těchto zločinů vycházejí najevo dodnes. Noviny *El País* zveřejnily informaci o nedávné exhumaci ostatků na hřbitově v Alicante ve spojitosti s vyšetřováním represí frankismu naznačující stopy krádeží zmizelých dětí 60. let. Při hledání ostatků zastřelených osob z let čtyřicátých byla ve společném hrobě nalezena kojenecká rakev, ve které se místo ostatků nacházela cihla o hmotnosti 800 gramů. Archeologové potvrzují domněnku, že takovéto předstírání váhy dítěte bylo běžnou praxí, kdy rodiče obdrželi kojeneckou rakev spolu s osvědčením o úmrtí novorozence.¹⁵⁹

¹⁵⁶ PAREJO, Maite; CASTRESANA Carlos. *Bebés robados: La deuda interna de España*. In: elsaltodiario.com.

¹⁵⁷ *SOS Haur Lapurtuak - SOS bebés robados* [online]. [cit. 19.3.2021]. Dostupné z: <https://www.sosbebesrobados.es>.

¹⁵⁸ SANTORO, Sonia. *Robo de bebés en el franquismo: madres que mueren sin llegar a la verdad*. In: pagina12.com.ar.

¹⁵⁹ BURGOS, Rafa. *La búsqueda de represaliados del franquismo en los 40 conduce al rastro de bebés robados en los 60*. In: elpais.com.

3.5. Šedesátá léta ve znamení postupného oslabení, ale zdaleka ještě neumírající diktatury

V padesátých a šedesátých letech docházelo k mírnému rozvolňování režimu. Někteří autoři hovoří o *druhém frankismu*, umírněnějším než předchozí těžká léta falangismu. V těchto letech docházelo ve španělském politickém a právním systému ke změnám. Zdaleka však nešlo o jeho liberalizaci či otevřenost. Změna byla vynucena mezinárodním kontextem a selháním autarkie jako systému hospodářské politiky. Postupně se upouštělo od doktríny caudilla a usilovalo se o prezentování frankismu jako systému racionální nadvlády. K tomu dopomáhali právníci, mezi nimi například Manuel Fraga Iribarne a Gonzalo Fernández de la Mora. Frankistický režim tito právníci představovali jako reprezentativní systém, který dokázal překonat třídní a ideologický boj, a který byl proto vyspělejší než staré západní demokracie.¹⁶⁰

Frankova diktatura vstupovala již do třetí dekády své existence a postupem času slábla tak, jako slábl její samotný původce. V roce 1962 proběhla řada mobilizací a protestů pracujících, které postavily frankistickou vládu před novou situací. Už to nebyli jen *staří nepřátelé*, kteří pocházeli z občanské války, ale nyní se k politickému životu probudila nová generace, která válkou ani poválečným prostředím neutrpěla. Vláda reagovala ve svých obavách tak, že vyhlásila dva výjimečné stavy. První výjimečný stav byl v důsledku těžební stávkou v oblasti Asturias, kterou bylo nutno potlačit, a tak vláda zareagovala pozastavením účinnosti článků 12 až 16, a 18 Listiny práv a povinností španělských občanů. Šlo především o články zaručující právo na shromažďování a listovní tajemství. Druhý výjimečný stav pak rozšířil vyhlášku o pozastavení výkonu práv obsažených v článku 14 Listiny práv a povinností španělských občanů, tedy svobody pohybu, na dva roky.¹⁶¹

Útoky proti státním institucím a orgánům se rozhodlo podniknout také v exilu působící hnutí *Movimiento Libertario*, včetně plánovaného atentátu na Franka. Útoky měly vážně destabilizovat režim tak, aby španělský demokratický proces v 60. letech nebyl zpochybněn spoluprací s diktaturou.

¹⁶⁰ CAPELLÀ, Margalida; GINARD, David. *Represión política, justicia y reparación. La memoria histórica en perspectiva jurídica (1939-2008)*. Palma: Documenta Balear, 2009, str. 137.

¹⁶¹ VEGA SOMBRÍA 2011, op. cit., str. 300.

V univerzitní a studentské sféře vzniklo nezávislé seskupení projevující nesouhlas s oficiálním úředním aparátem. Bylo tak vytvořeno spontánním způsobem *Federación Universitaria Democrática Española* proti falangistickému uskupení *Sindicato de Estudiantes Universitario*.

Mezi společenstvími vytvořené novou generací nekolaborující s nastoleným režimem patřily i dělnické komise (*Comisiones Obreras*), představující nový typ odborářství a obsahující především vedle komunistické i složku křesťanskou. Komunistická strana Španělska si v té době zároveň udržela vedoucí úlohu hlavního opozičního hnutí jak doma i v zahraničí. Během konfliktů v roce 1962 byla mimořádně agilní, o čemž svědčil i vysoký počet komunistů zadržovaných Politicko-sociální brigádou.

3.6. Důsledky represí a co bylo po Frankovi?

Popravy, uvěznění, zabavení majetku nebo čistky mezi protivníky neznamenalí konec represivního procesu; naopak tento proces byl spouštěčem řady následků. Fyzické, dočasné či trvalé zneškodnění odpůrců frankismu mělo politické, ekonomické, sociální a psychologické následky.

Diktatura vytrvale potlačovala práva a svobody Španělských občanů po čtyřicet let, což by bez použití extrémního násilí nebylo po tak dlouhou dobu možné. Omezení a ochromení odpůrců režimu byl splněným cílem autoritářského režimu, kterého frankismus dosáhl. Politická opozice byla zbavována svých hlavních vůdců a jejich členů, dokud nebyla zcela vymazána. Většina těchto vůdců se odebrala do exilu (např. Manuel Azaña či Niceto Alcalá Zamora¹⁶²), jiní byli uvěznění a jiní byli mučeni, a poté zastřeleni (např. Lluís Companys¹⁶³). Mezi provincie s největší politickou opozicí patřil Madrid, Barcelona, Asturias a Sevilla.

S vítězným povstáním v roce 1936 byly zakázány republikánské a levicové politické a dělnické organizace, a s ním zmizel i demokratický politický boj. Falangisté vyplnili a vypálili sídla dělnických organizací stejně tak, jako spálili červené košile socialistických ozbrojenců a další symboly levice, aby udělili svým protivníkům veřejnou lekci.¹⁶⁴

¹⁶² *Niceto Alcalá Zamora* byl nejprve premiérem, poté v letech 1931-1936 prezidentem druhé španělské republiky.

¹⁶³ *Lluís Companys* byl ve třicátých letech zakladatelem a lídrem levicové katalánské strany *Esquerra Republicana de Catalunya*.

¹⁶⁴ VEGA SOMBRÍA 2011, op. cit., str. 329.

Represe měly mimo jiné i významný ekonomický dopad. Příčinami soukromých udání byla nevraživost, závist, konkurence a touha zmocnit se majetku obětí. Pokud došlo ke zmizení osoby, v mnoha případech byl její veškerý majetek zcizen. V dychtivosti přivlastnit si majetek někdy docházelo k udání svých vlastních příbuzných. Falanga, místní úřady, městské rady či jejich řídící a podpůrci si tento majetek bez jakýchkoliv zábran přivlastnili, takže vdovy a bezbranné děti často zůstaly bez prostředků potřebných pro život. Rodiny byly zničeny, ponechány bez nároku na důchod či jiné finanční podpory. K tomu často docházelo pokud smrt příbuzného nebyla oficiálně uznána, a protože většina obětí byli pracující existující bez jakéhokoliv druhu pojištění. Poté, co zemřela hlava rodiny, finanční příjem celé rodiny zmizel úplně.¹⁶⁵

Při studiu těchto represivních praktik však narážíme na nedostatečné informace o skutečném počtu obětí. Zjistit konečné číslo obětí mimosoudních represí je nemožné, protože mnoho oficiální dokumentace ohledně činnosti oddílů Falangy, konkrétních rozkazů vojenských velitelů je k nedohledání, nebo prostě neexistuje. Na rozdíl od nařízených poprav, které se evidovaly. Také nebyla dohledána veškerá dokumentace, která by právně odůvodňovala zastřelení vězňů, a která by obsahovala všechna jména takto popravených. Byly to Guardia Civil a národní policie, které existující dokumenty měly u sebe uložené. Nedostatečné jsou také soudní záznamy o přemísťování mrtvol ponechaných například na polích, v lesech nebo v příkopech. Ty, které existují neposkytují dostatečné údaje vzhledem k zřídka kdy zahájených nezbytných vyšetřování, protože se soudci spíše omezovali na ohledání těla a výsledky pitev.¹⁶⁶

Pro studium frankistických represí se tedy kvůli neúplnosti písemných pramenů staly klíčové prameny ústní. Rozhodující roli měly výpovědi příbuzných obětí, přátel, známých a sousedů. Tyto zdroje mají také svá omezení. Některým svědkům trvalo i několik desetiletí, než se odhodlali historikům otevřít a vyprávět své vzpomínky. U některých svědků k tomu nedošlo ani dodnes, stále lze ve španělské společnosti pozorovat jakési odosobnění od tohoto tématu. V některých případech jde o stálé společenské tabu, které je uchováno hluboko v paměti těch, jejichž rodina byla represemi postižena, či ji sami zažili.

¹⁶⁵ VEGA SOMBRÍA 2011, op. cit., str. 330-331.

¹⁶⁶ VEGA SOMBRÍA 2011, op. cit., str. 334.

S ohledem na tyto komplikace není možné vyšetřování a bádání po frankistických represích považovat za uzavřené. Pravděpodobně i do budoucna bude těžké stanovit konečné údaje o všech úmrtích v důsledku především mimosoudních represí.

Již před Frankovou smrtí se ve španělské společnosti objevovaly, jak v antifrankistické opozici, tak v disidentech režimu, snahu o mírnější politiku a tendence probouzení procesu zaměřené na to, aby Španělsko brzy mohlo získat demokratický zřízení zaručující individuální a kolektivní svobody.¹⁶⁷

Stejně si Franco až do konce svého vládnutí udržel svůj odmítavý postoj a kamennou tvář vůči stoupcům republiky a všem svým nepřátelům, kdy ani válečným invalidům z republikánského vojska za jeho vlády nebyla dopřána žádná penze či podpora¹⁶⁸.

Diktátor vládl až do svého posledního dne, tedy do 20. listopadu roku 1975. Jeho diktatura vyhasla společně s jeho životem, což také ukazuje, jak byl režim personifikován s jeho osobou. Jak Frankovy síly slábly a země se díky novým vlivům postupně proměňovala, byl nejvyšší představitel nucen k několika reformám, i když mu byly proti srsti. Dominance režimu postupně uvadala a tak se po smrti tohoto krutého diktátora Španělsko poprvé po několika desetiletích svobodně nadechlo a zanedlouho se přetransformovalo do demokratické a evropsky liberální společnosti.¹⁶⁹

Země a její ekonomika se pomalu začala proměňovat a rozhybávat již v 50. letech. Později se stala ekonomikou liberální opírající se o průmyslový sektor a sektor služeb. Konec izolace země byla završena otevřením hranic pro pracovní síly a budování turistického průmyslu.

A jaké stopy ve španělské společnosti zanechala frankistická represe do dnes pozorovatelné? Pravděpodobně v každé zemi zužované po několik desetiletí autoritářským či totalitním režimem stále i mnoha let poté ve společnosti přetrvává určitá dávka strachu, nedůvěry a nejistoty. V dnešním Španělsku tomu není jinak. Santiago Vega Sombría¹⁷⁰ se zamýšlí nad důsledky frankistických

¹⁶⁷ RODRIGO 2008, op. cit., str. 208.

¹⁶⁸ CHALUPA 2002, op.cit., str. 112.

¹⁶⁹ CHALUPA 2002, op cit., str. 112-113.

¹⁷⁰ VEGA SOMBRÍA 2011, op. cit., str. 14.

represí a tvrdí, že strach je stále v široké společnosti s větší či menší intenzitou vnímán. Jde o strach, který podněcuje nedostatek politické vůle k odnětí frankistických symbolů, jako například řešení etické otázky v roce 2019. Jednalo se o vyzvednutí Frankových ostatků z hřbitova Údolí padlých (*El Valle de los Caídos*), kde Franco ležel vedle více než třiceti tisíc obětí obou táborů občanské války.¹⁷¹

Neřešenými otázkami zůstává i navrácení pozůstatků zavražděných a zajištění zadosti učinění těm, kterým byl zkonfiskován majetek, nebo kteří utrpěli jinou újmu.

Dále tento autor připomíná, že i ve 21. století se některým o tomto tématu těžko mluví. Stále totiž mezi španělskými obyvateli žijí poškození a členové rodin perzekuovaných a zavražděných, kteří se nechtějí setkávat s historiky a připomínat si tak zároveň hrůzné a bolestivé události, které se snažili po desetiletí zapomenout a překonat. Dalo by se říci, že některé rodiny na sebe uvalily jakýsi druh sebeovládání a sebezpotlačení, aby vytěsnily vzpomínky na traumatické události, jež je poznamenaly na celý život navzdory několika uplynulým dekadám.

Vedle zoufalství, strachu, smutku a křivdy se mezi příbuznými obětí represí rozšířil také pocit hněvu a nenávisti. V mnoha případech se ti, kteří byli odpovědny za vraždy nepohodlných osob režimu, potkávali ve stejné lokalitě s pozůstalými popravených. V průběhu let nezhledně docházelo na ulicích k urážkám a potyčkám mezi oběťmi a *katy*.

Popravy, fyzická likvidace oponentů, propaganda a vzdělávání řízené po čtyři desetiletí vytvořili u některých příbuzných oponentů režimu paradoxně pocit studu. Styděli se za své rodiče a prarodiče, kteří byli popraveni za to, že „*nebyli dobří Španělé*“. Povstalci tuto myšlenku vsugerovali společnosti a způsobili její zakořenění v některých rodinách popravených. Jakási obrácená vina se dlouho držela především v malých provinciích, kde se místní zdráhali o některých historických okolnostech promluvit, poněvadž by mohlo vyjít najevo, že jejich předci či jiní rodinní příslušníci byli pronásledováni za to, že byli rudí. Dle Sombria¹⁷² si v mnoha případech starší lidé nepřáli, aby jejich děti z důvodu předchozí represe trpěly odsunutím na okraj společnosti. Věřili, že pokud jejich

¹⁷¹ BBC News Mundo. *Restos de Franco: por qué es tan polémico el Valle de los Caídos en España*. In: bbc.com.

¹⁷² VEGA SOMBRÍA 2011, op. cit., str. 16.

potomci měli například podniky a veřejnost by se dozvěděla o jejich předchozím pronásledování, mohlo by to mít vliv na jejich fungování.

Během mého bádání jsem měla možnost o tomto tématu pohovořit s členy několika španělských rodin různých věkových skupin žijících v Galicii, rodné oblasti diktátora Franka. Bylo mi potvrzeno, že skutečně tyto pocity především ve starší generaci přetrvávaly po desetiletí, ale čím víc se Španělsko usazovalo jako nově demokratický stát, tím více se mladší generace snažila podílet na tom, aby se na národní a mezinárodní úrovni o těchto historických událostech dozvěděla co nejširší veřejnost. Naopak nyní jsou pochopeni a oceněni ti, kteří se nebáli postavit se režimu a bojovat za demokracii.

ZÁVĚR

Přestože období frankistické autoritářské vlády nemá přímou spojitost s českými dějinami té doby, česká společnost se v určitém ohledu podobá té španělské, stejně tak byla podrobena téměř čtyřicetiletému přežívání v uměle vytvořeném vakuu s odloučením od ostatního světa. Mimo jiné již v občanské válce bojovali na straně republiky českoslovenští dobrovolníci a působili také jako příslušníci zdravotnického personálu.¹⁷³

Jak jsem zmínila výše, frankismus i komunismus používaly podobných nástrojů k upevnění režimu. Je jím tedy likvidace nepohodlných nepřátel režimu, cenzura, potlačování lidských práv a svobod celým státním aparátem. I když Frankovy zločiny proti lidskosti nebyly tak početné ve srovnání s jinými evropskými diktátory, jako byli Hitler, Mussolini a Stalin, jen zřídka se v evropské historii 20. století objevuje vládce, který by nelítostně a systematicky zneškodňoval a popravoval své vlastní obyvatelstvo tak nekompromisně, jako právě Francisco Franco.

Frankovo Španělsko se po porážce fašismu ve druhé světové válce nechtělo navenek projevat jako zločinný režim, ve kterém existovaly koncentrační tábory, nucené práce, hromadné popravy, zvláštní soudy, únosy dětí a systematické porušování lidských práv. Z tohoto důvodu se dal do pohybu mechanismus ticha a popírání, jehož konečným cílem bylo zapomnění.¹⁷⁴

Až o třicet let později bylo naštěstí toto zapomnění prolomeno a Španělé byli svědky skutečného rozmachu monografií, dokumentů, přednášek a filmů na toto téma. Naopak na oblast minulosti frankistického právního systému a španělské právní vědy během diktatury se obrací stále ještě nedostatek pozornosti.

Během mého bádání a studií na dvou španělských univerzitách jsem si nemohla nevšimnout, že fakulty se tomuto tématu téměř vůbec nevěnují. Jakoby veškerá pozornost byla upjata na španělskou občanskou válku, a pak se hlavně přesunula v čase do roku 1978, kdy vznikla španělská ústava. Domnívám se, že jak sociální, politický a kulturní vývoj, tak vývoj právního systému během čtyřicetileté diktatury jedné z největších zemí v Evropě je nevyčerpatelným tématem, které i po více než čtyřiceti pěti letech má co nabídnout k prozkoumávání.

¹⁷³ ELLWOOD 1994, op. cit., str. 255.

¹⁷⁴ RODRIGO 2008, op. cit., str. 208.

Význam studia historie frankistického Španělska včetně studia násilných a nelidských praktik ukazuje, do jaké míry je díky těmto událostem odkaz frankistického režimu zakořeněn a rozdělujícím faktorem ve španělské společnosti i mnoha let po ukončení této kruté diktatury. I když existuje mnoho sdružení napomáhajících obětem frankismu a snažících se poznat pravdu a domoci se spravedlnosti, s plynutím času dochází k postupnému zapomínání stejně tak, jak k úmrtím těch, kteří samotné události pamatují, nebo jejichž rodiny s nimi byly spjaty.

Studium postupných přeměn v demokratický stát přesahuje samotné hranice Španělska. Jako studenti právnických fakult jiných evropských zemí bychom se měli orientovat jak v historických souvislostech a událostech vedoucích k formování moderních demokratických států, tak alespoň v základech jejich právních systémů. O to víc, když si uvědomíme, že lze mezi českými a španělskými moderními dějinami pozorovat mnohé podobnosti totalitních režimů trvajících kolem čtyřiceti let.

CIZOJAZYČNÉ RESUMÉ

Španělské resumé

Esta tesis analiza la represión penal sufrida por los opositores en los cuarenta años de dictadura franquista y describe el contexto social, político y cultural de este período.

En la primera parte de la tesis la autora presente los antecedentes históricos y los hechos que permitieron a Francisco Franco convertirse y permanecer como Jefe del Estado de una de las dictaduras europeas más largas y crueles. Francisco Franco Bahamonde era un líder autoritario y una de las figuras más importantes y al mismo tiempo más controvertidas en la historia de España.

En la segunda parte de la tesis la autora se ocupa de las fuentes represivas del derecho, la actividad judicial y las acciones de las autoridades españolas que permitían la creación de un entorno propicio para destruir cualquier resistencia. Aquí presenta las *Leyes Fundamentales* y otras legislaciones represivas del franquismo.

Finalmente, en la tercera parte de la tesis se investiga las características de la represión penal a quienes no cumplieron con el régimen franquista y qué impacto tuvo en el desarrollo de la sociedad española. La actitud hacia los opositores al régimen se caracterizó por la opresión, la violencia, los asesinatos y las ejecuciones. En esta parte también presento los tribunales especiales y desarrollo el tema de los campos de concentración y otras instituciones de la dictadura franquista. Francisco Franco permaneció en el poder desde 1939 hasta 1975.

Anglické resumé

This thesis analyses the criminal repression suffered by those opposing the forty-year long Francoist dictatorship and describes this period's social, political and cultural context.

In the first part of the thesis, the author presents the historical background and events that enabled Francisco Franco to become and remain as the head of state of one of the longest and cruellest European dictatorships. Francisco Franco Bahamonde was an authoritarian leader and one of the most important and at the same time most controversial figures in the Spanish history.

Secondly, the author outlines the legal sources, laws, judicial activity as well as actions of the Spanish authorities allowing the creation of a suitable environment to destroy any resistance. In this part the author presents the *Leyes Fundamentales* and the other repressive legislation of the Francoist regime.

Finally, in the last part of this thesis the author examines the characteristics of criminal repression to those who did not comply with the Francoist regime and what impact it had on the development of Spanish society. The attitude towards opponents of the regime was characterised by oppression, violence, assassinations and executions. This part also presents the special courts, concentration camps and other institution of the Francoist dictatorship. Francisco Franco remained in power from 1939 to 1975.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ

Monografie česká

1. BALÍK, Stanislav; KUBÁT, Michal. *Teorie a praxe nedemokratických režimů. 2., přeprac. vyd.* Praha: Dokořán, 2012, s. 159. ISBN 978-80-7363-266-3.
2. ELLWOOD, Sheelagh M. *Franco: člověk, voják, diktátor.* Překlad: Marie Pokorná. Vyd. 1. Brno: Books, 1999, s. 264. ISBN 80-7242-062-3.
3. CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska.* Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny států. s. 752. ISBN 978-80-7422-525-3.
4. CHALUPA Jiří. *Jak umírá diktatura: pád Frankova režimu ve Španělsku.* Olomouc: Votobia, 1997, s. 220. ISBN 80-7198-257-1.
5. CHALUPA, Jiří. *Zápisky o válce občanské: studie o vybraných aspektech Španělské občanské války 1936-1939.* Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 159. SBN 80-7106-431-9.
6. SEBAG MONTEFIORE Simon; BEW, John; FRAMPTON, Martyn. *Netvoří: příběhy nejdábelstějších žen a mužů historie.* Vyd. 1. Praha: Fortuna Libri, 2009, s. 320. ISBN 978-80-7321-468-5.

Monografie cizojazyčná

7. AZAÑA Manuel. *La velada en Benicarló: Dialogo de la guerra de España.* Madrid: Castalia, 2005, s. 301. ISBN 978-84-974-0158-6.
8. CAPELLÀ, Margalida; GINARD, David. *Represión política, justicia y reparación. La memoria histórica en perspectiva jurídica (1939-2008).* Palma: Documenta Balear, 2009, s. 339. ISBN 978-84-96841-93-2.
9. CASANOVA, Julián; MIR Conxita, ESPINOSA MAESTRE Francisco, MORENO GÓMEZ Francisco. *Morir, matar, sobrevivir: la violencia en la dictadura de Franco.* Barcelona: Crítica, 2002, s. 384. ISBN 84-8432-321-8.
10. DE RIQUER, Borja. *La dictadura de Franco.* Vol. 9 de la Historia de España, dirigida por Josep Fontana y Ramón Villares. Barcelona: Crítica/Marcial Pons, 2010, s. 996. ISBN 978-84-9892-063-5.
11. FRANCO BAHAMONDE, Francisco. *Marruecos: Diario de una bandera.* Sevilla: Editorial Católica Española 1939, s. 207.

12. GIMÉNEZ MARTÍNEZ, Miguel Ángel. *El Estado franquista. Fundamentos ideológicos, bases legales y sistema institucional*. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 2014, s. 647. ISBN 978-84-259-1581-9.
13. GONZÁLEZ CASANOVA, José Antonio. *El cambio inacabable (1975-1985)*. Barcelona: Anthropos, 1986, s. 400. ISBN 978-84-765-80-12-7.
14. HERNÁNDEZ DE MIGUEL, Carlos. *Los campos de concentración de Franco*. Barcelona: Penguin Random House Grupo Editorial, 2019, s. 560. ISBN 978-84-666-64-78-3.
15. MARÍAS, Julián. *España inteligible*. Madrid: Alianza, 1985, s. 378. ISBN: 84-206-889-59.
16. MORADIELLOS, Enrique. *Las caras de Franco: una revisión histórica del caudillo y su régimen*. Madrid: Siglo XXI de España, 2016, s. 286. ISBN 978-84-323-1821-4.
17. MORENO Tejada Sara; PEREZ Juan Jose Antonio. *Represión y Orden Público durante la II República la Guerra Civil y el Franquismo*. Navarra: Aranzadi, 2019, s. 453. ISBN 978-84-9177-632-1.
18. PORTILLA CONTRERAS, Guillermo. *Derecho penal franquista y represión de la homosexualidad como estado peligroso*. Madrid: Ministerio de Justicia, 2019, s. 514. ISBN 978-84-778-7486-7.
19. RODRIGO, Javier. *Hasta la raíz*. Madrid: Alianza Ensayo, 2008. s. 256. ISBN 978-84-206-4893-4.
20. RUBIO MANZANARES TÉBAR, Ignacio. *Derecho penal del enemigo en el primer Franquismo*, Publicaciones de la Universidad de Alicante, 2018, s. 260. ISBN 978-84-9717-504-3.
21. SUÁREZ FERNÁNDEZ, Luis. *Francisco Franco y su tiempo*. Tomo IV. Madrid: Fundación nacional Francisco Franco, 1984, s. 3411. ISBN 978-84-85993-07-9.
22. VEGA SOMBRÍA, Santiago. *La política del miedo - El papel de la represión en el franquismo*. Barcelona: Editorial Crítica, 2011, s. 432. ISBN 978-84-989-2204-2.

Články

23. ARAGONESES, Alfons. Polishing the Past? The Memories of Deportation and the Holocaust in Spanish Law and society. *Ius fugit: Revista interdisciplinar de estudios histórico-jurídicos*. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra. 2015, č. 18, s. 125-139. [online]. [cit. 15.2.2021]. ISSN 1132-8975.
24. BERDUGO GÓMEZ DE LA TORRE, Ignacio. Derecho represivo en España durante los períodos de la guerra y posguerra (1936-1945). Universidad de Salamanca, 1981, *Revista de la Facultad de Derecho de la Universidad Complutense de Madrid*. 1980, č. 3, s. 97-128. [online]. [cit. 4.2.2021]. ISSN 0210-1076. Dostupné z: <https://blog.uclm.es/cienciaspenales/files/2016/07/2.1.2derecho-represivo-en-espana-durante-los-periodos-de-guerra-y-posguerra.pdf>.
25. COBO del ROSAL, Gabriela. Los mecanismos de creación legislativa tras la derogación del Código Penal de 1928: tres códigos penales entre 1931-1932. *Revista De Las Cortes Generales*. 2010, č. 80, str. 181-221. [online]. [cit. 2.2.2021]. ISSN 0213-0130. Dostupné z: <https://revista.cortesgenerales.es/rcg/article/view/268/975>.
26. CONTRERAS CASADO, Manuel; CEBRIÁN ZAZURCA Enrique. La ley para la reforma política: Memoria y legitimidad en los inicios de la transición Española a la democracia. *Revista de Estudios Políticos*. Madrid. 2015, č. 168, s. 77-114. [online]. [cit. 22.2.2021]. ISSN 0048-7694. Dostupné z: <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/5683185.pdf>.
27. GOMEZ-REINO Y CARNOTA, Enrique. La libertad de expresión en la II República. *Revista de Derecho Político*. Departamento de Derecho Administrativo, Universidad Nacional de Educación a Distancia. 1981, č. 12, s. 159-188. [online]. [cit. 22.2.2021]. ISSN 0211-979X. Dostupné z: <http://e-spacio.uned.es/fez/eserv.php?pid=bibliuned:Derechopolitico-1981-1982-12-FF93760F&dsID=PDF>.

Internetové zdroje

28. Fundación Nacional Francisco Franco. *Fundación Nacional Francisco Franco: Historia y fines*. [online]. [cit. 19.10.2020]. Dostupné z: <https://fnff.es/paginas/372712893/historia-y-fines.html>.

29. EL MUNDO - 30 años de democracia en España. *La igualdad, asignatura pendiente*. [online]. [cit. 26.2.2021]. Dostupné na: https://www.elmundo.es/especiales/2007/06/espana/30aniversario_democracia_sociedad77/11_mujer.html.
30. CARMANIU-MAINADÉ, Xavier. *Antología Carles Rahola*. Obra Periodística 3, 2012. [online]. [cit. 26.2.2021]. Dostupné na: <http://www.upf.edu/obraperiodistica/es/anuari-2012/antologia-carles-rahola.html>.
31. PAREJO, Maite; CASTRESANA Carlos. *Bebés robados: La deuda interna de España*. In: elsaltodiario.com [online]. 24.2.2018 [cit. 19.3.2021]. Dostupné z: <https://www.elsaltodiario.com/ninos-robados/situacion-juridica-internacional-crimenes-franquismo-democracia>.
32. BURGOS, Rafa. *La búsqueda de represaliados del franquismo en los 40 conduce al rastro de bebés robados en los 60*. In: elpais.com [online]. 5.3.2021 [cit. 19.3.2021]. Dostupné z: <https://elpais.com/espana/2021-03-05/la-busqueda-de-represaliados-del-franquismo-en-los-40-conduce-al-rastro-de-bebes-robados-en-los-60.html>.
33. *SOS Haur Lapurtuak - SOS bebés robados* [online]. [cit. 19.3.2021]. Dostupné z: <https://www.sosbebesrobados.es>.
34. SANTORO, Sonia. *Robo de bebés en el franquismo: madres que mueren sin llegar a la verdad*. In: pagina12.com.ar [online]. 3.7.2020 [cit. 19.3.2021]. Dostupné z: <https://www.pagina12.com.ar/276161-robo-de-bebes-en-el-franquismo-madres-que-mueren-sin-llegar->.
35. BBC News Mundo. *Restos de Franco: por qué es tan polémico el Valle de los Caídos en España*. In: bbc.com [online]. 24.9.2019 [cit. 19.3.2021]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/mundo/noticias-internacional-49808171>
www.elsaltodiario.com/ninos-robados/situacion-juridica-internacional-crimenes-franquismo-democracia.
36. Velvyslancevčí České republiky v Madridu. *Česko-španělské vztahy*. In: mzv.cz [online]. [cit. 30.3.2021]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/madrid/cz/bilateralni_vztahy/index.html.

Právní předpisy

Zákony Španělského království

37. ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ. Ústavní zákon č. 344/1931 BOE, *Constitución de la República Española*, ve znění pozdějších předpisů. In: Agencia estatal boletín oficial del estado [online právní informační systém]. [cit. 21.2.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1931/344/A01578-01588.pdf>.
38. ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ. Zákon č. 310/1932 BOE, *Código Penal*. In: Agencia estatal boletín oficial del estado [online právní informační systém]. [cit. 21.2.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1939/044/A00824-00847.pdf>.
39. ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ. Zákon č. 211/1933 BOE, *Ley de orden público*. In: Agencia estatal boletín oficial del estado [online právní informační systém]. [cit. 19.2.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1933/211/A00682-00690.pdf>.
40. ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ. Zákon č. 217/1933 BOE, *La ley de Vagos y Maleantes*. In: Agencia estatal boletín oficial del estado [online právní informační systém]. [cit. 22.2.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1939/044/A00824-00847.pdf>.
41. ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ. Zákon č. 310/1938 BOE, *Código penal*. In: Agencia estatal boletín oficial del estado [online právní informační systém]. [cit. 18.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1932/310/A00818-00856.pdf>.
42. ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ. Zákon č. 72/1938 BOE, *Ley de organización del Tribunal Supremo*. In: Agencia estatal boletín oficial del estado [online právní informační systém]. [cit. 18.3.2021]. Dostupné z: <https://drive.google.com/file/d/0B27DzfbcyPNBTURMRVh2YjZlcUU/edit>.
43. ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ. Zákon č. 505/1938 BOE, *Fuero del Trabajo*, ve znění pozdějších předpisů. In: Agencia estatal boletín oficial del estado [online právní informační systém]. [cit. 18.10.2020]. Dostupné z: <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1938/505/A06178-06181.pdf>.

44. ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ. Zákon č. 550/1938 BOE, *Ley de Prensa*. In: *Agencia estatal boletín oficial del estado* [online právní informační systém]. [cit. 17.3.2021]. <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1938-4796>.
45. ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ. Zákon č. 44/1939 BOE, *Ley de Responsabilidades Políticas*, ve znění pozdějších předpisů. In: *Agencia estatal boletín oficial del estado* [online právní informační systém]. [cit. 19.10.2020]. Dostupné z: <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1939/044/A00824-00847.pdf>.
46. ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ. Zákon č. 62/1940 BOE, *Ley de Represión de la Masonería y Comunismo*, ve znění pozdějších předpisů. In: *Agencia estatal boletín oficial del estado* [online právní informační systém]. [cit. 19.10.2020]. Dostupné z: <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1940/062/A01537-01539.pdf>.
47. ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ. Zákon č. 101/1941 BOE, *Ley para la Seguridad de Estado*. In: *Agencia estatal boletín oficial del estado* [online právní informační systém]. [cit. 4.3.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1941/101/A02434-02444.pdf>.
48. ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ. Zákon č. 118/1941 BOE, *Ley para la protección de la natalidad contra el aborto*. In: *Agencia estatal boletín oficial del estado* [online právní informační systém]. [cit. 9.3.2021]. <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1941/033/A00768-00770.pdf>.
49. ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ. Zákon č. 200/1942 BOE, *Ley de creación de las Cortes Españolas*. In: *Agencia estatal boletín oficial del estado* [online právní informační systém]. [cit. 23.2.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1942/200/A05301-05303.pdf>.
50. ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ. Zákon č. 199/1945 BOE, *Fuero de los Españoles*, ve znění pozdějších předpisů. In: *Agencia estatal boletín oficial del estado* [online právní informační systém]. [cit. 18.10.2020]. Dostupné z: <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1945/199/A00358-00360.pdf>.
51. ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ. Zákon č. 297/1945 BOE, *Ley de Referéndum Nacional*, ve znění pozdějších předpisů. In: *Agencia estatal boletín oficial del estado* [online právní informační systém]. [cit. 18.10.2020]. Dostupné z: <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1945/297/A02522-02522.pdf>.
52. ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ. Zákon č. 160/1947 BOE, *Ley de Sucesión en la Jefatura del Estado*, ve znění pozdějších předpisů. In: *Agencia estatal*

- boletín oficial del estado* [online právní informační systém]. [cit. 18.10.2020].
Dostupné z: <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1947/160/A03272-03273.pdf>.
53. ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ. Zákon č. 119/1958 BOE, *Ley de Principios del Movimiento Nacional*, ve znění pozdějších předpisů. In: *Agencia estatal boletín oficial del estado* [online právní informační systém]. [cit. 18.10.2020].
Dostupné z: <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE//1958/119/B04511-04512.pdf>.
54. ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ. Zákon č. 1/1967 BOE, *Ley Orgánica del Estado*, ve znění pozdějších předpisů. In: *Agencia estatal boletín oficial del estado* [online právní informační systém]. [cit. 19.10.2020]. Dostupné z: <https://www.boe.es/boe/dias/1967/01/11/pdfs/A00466-00477.pdf>.
55. ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ. Zákon č. 1/1977 BOE, *Ley para la reforma política*. In: *Agencia estatal boletín oficial del estado* [online právní informační systém]. [cit. 22.2.2021]. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1977-165>.
56. ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ. Ústavní zákon č. 311/1978 BOE, *Constitución española*, ve znění pozdějších předpisů. In: *Agencia estatal boletín oficial del estado* [online právní informační systém]. [cit. 26.2.2021]. Dostupné z: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-1978-31229.
57. ŠPANĚLSKÉ KRÁLOVSTVÍ. Zákon č. 118/1941 BOE, *Ley para la protección de la natalidad contra el aborto*. In: *Agencia estatal boletín oficial del estado* [online právní informační systém]. [cit. 9.3.2021]. <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1941/033/A00768-00770.pdf>.